

3279

1308

ՃԱԿԱՏԱԳԻՐ

ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ԳՐԵՑ

ՆԵՐՍԷՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՊԱՂՏԻԿԵԱՆ

Տպագրեալ ծախիւք

ԲԱՐՁՐ. ՄԱՐՏԻՐՈՍ ԱՄՊԵՏԻ ԹՕՓԻԿԵԱՆ

Կիւր, լմկաղ

ՎԻԵՆՆԱ

ՄԻԻԹԱՐԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ

1908.

2010

42001

28

7-17

ՀԱՅԱՏԱԳԻՐ

ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ԴՐԵՑ

ՆԵՐՍԷՍ ԿԱՐԴԱՊԵՏ ՊԱՂՏԻՒԵԱՆ

Տպագրեալ Ժախիւք

ԲԱՐՁՐ. ՄԱՐՏԻՐՈՍ ԱՍՊԵՏԻ ԹՕՓԻԿԵԱՆ

Կիւրիմցոյ

Վ Ի Ե Ն Ն Ա

Մ Ի Ի Թ Ա Ր Ե Ա Ն Տ Պ Ա Ր Ա Ն

1908.

41056-ա.հ.

ՃԱԿԱՏԱԳԻՐ

ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

«Բազում» անգամ մարտեան ընդ իս ի մանկութենէ խմել, եւ ինձ ոչ յաղթեցին: Զի՜ քան զամենայն յաղթէ ճմարտութիւնս:»

«. Գարուց եւ ժամանակաց շրջաններուն մէջ աշխարհածաւալ կաթողիկէ Եկեղեցւոյ ճակատագիրն՝ իւր խանձարուրդէն սկսեալ, ուրիշ բան չէ եղած՝ եթէ ոչ՝ «Չքայարտութիւն»:

Ք. Մարգարային ազգին յաւիտենական փրկութեան անհաշտ թշնամին՝ Աստուած՝ եւ իշխանն՝ աշխարհիս սատանան ստնութեան հայրը՝ զրպարթեան՝ ալ հայրեղած է:

Գ. Առաջի բերան իւր այս նենգապատիր արուեստը փափկութեան դրախտին մէջ բանեցուց: Մեր նախածնողքը մեղաց մէջ ձգեալ համար՝

1 Սաղմ. 4: 2:

4 Յովհ. 1: 31:

2 Ա. Եղբ. 4: 12:

5 Յովհ. 2: 44:

3 Բ. Կոր. 7: 4:

6 Ծնն. 4: 5:

24766-61

ուրիշ ճամբայ չկրցաւ գտնել, բայց եթէ Աստուծոյ դրած պատուէրը՝ զրպարտութեան պատրուակի ներքեւ ներկայացընել անոնց: Այսպէս կրցաւ յաջողութեամբ հասնիլ իր դիտած չար նպատակին: Աւաքի՞նութիւնն ու ճշմարտութիւնն անյարգ անպատիւ ցուցընելով մարդկան, որպէս զի կրից եւ մոլորութեան միշտ գերի ըլլան սանձարձակ:

Գ. Արեւուն ներքեւ չէ եղած երբեք ճշմարտութիւն կամ բարութիւն մի, որ ստայօղ զրպարտութեան սարսափելի հարուածներէն ազատ մնացած ըլլայ. — Այսպէս կը քարոզէ ամենայնի փորձ եւ հմուտ հոգեւնուագ իմաստունը՝ Եւ ես դարձայ տեսայ միանգամայն արեւուն տակն եղած ամէն զրպարտութիւններն: Եւ ահա զրպարտողներն արցունքներ կը թափեն, եւ զանոնք մխիթարող մը չկար: Եւ զանոնք զրպարտողներուն ձեռքն էր բռնութիւն»²: Վասն զի

¹ Ժող. Բ:

² Ժող. Գ. 1. «Եւ դարձեալ տեսի միանգամայն զամենայն զրպարտութիւնս՝ որք լինէին ընդ արեգակամբ: Եւ ահա արտասուք զրպարտելոցն: Եւ ոչ ոք էր

«Հզօրը իւր ամպարշտութեան համար կը զրպարտէ»¹:

Ե. Ստութեան պաշտօնէից ճշմարտութեան դէմ միշտ պատերազմը դուր եւ դադար չէ ունեցած երբեք: Վասն զի «ստախօս լեզուն՝ ճշմարտութիւնը կ'ատէ»²: Երկնաւոր փրկիչը ճշմարտութեան որդիներուն պարզօրէն այսպէս կը քարոզէ ըսելով «Իրաւ իրաւ կ'ըսեմ՝ ձեզի, թէ դուք պիտի լաք ու ողբաք եւ աշխարհ պիտի ուրախանայ»³: «Եթէ այս աշխարհքէն ըլլայիք՝ աշխարհ ի հարկէ կը սիրէր իրենները. բայց որովհետեւ աշխարհքէս չէք, այլ ես ընտրեցի զձեզ աշխարհքէն, անոր համար աշխարհքը զձեզ կ'ատէ»⁴:

որ մխիթարէր զնոսա: Եւ ի ձեռս զրպարտւաջ նոցա բռնութիւն»¹:

¹ Ա. Ե. 3: «Հզօրն առ ամպարշտութեան իւրում զրպարտէ»:

² Ա. Ե. 28, «Լեզու սուտ ատեայ զճշմարտութիւն»:

³ Յովհ. Ժ. 20: «Ամէն ամէն անձ ձեզ, զի լացիք եւ ողբաք զդուք եւ աշխարհ խնդասցէ»:

⁴ Յովհ. Ժ. 19: «Իթէ յաշխարհէ աստի էիք՝ աշխարհ զիւրս սիրէր արդեօք. բայց զի չէք յաշխարհէ, այլ ես ընտրեցի

շ. Այս երկնաւոր պատգամներուն ճշմարտութիւնը ձեռքով շօշափելու համար՝ հերիք է որ սուրբ գրոց եւ եկեղեցական պատմութեան դիմենք, ուր անթիւ անհամար օրինակներ բարձրաձայն պիտի վկայեն:

է. Աստուծոյ եկեղեցին կը սկսի նախաստեղծ աստուածաստեղծ մարդէն: Սակայն՝ միայն նոր կտակարանին վրայ ակնարկ մը դարձնենք:

Ը. Եկաւ Յովհաննէս Մկրտիչ՝, Ամբողիւն՝² կանանց զաւակներուն մէջ որմէ աւելի մեծ մէկ մը աշխարհք չէր եկած՝³: Որ աւետեօք յղացաւ՝⁴, մօրը արգանդին մէջ սրբուեցաւ՝⁵, վեցամսեայ մանուկ՝⁶ յորովայնէ յորովայն երկրպագութիւն ըրաւ Քրիստոսի՝⁷. մատով ցուցուց Աստուծոյ Գառը՝⁸: Որ եկաւ մարդարեից կանուխ գուշակութեան՝⁹ համեմատ: Եկաւ հոգւով եւ զօրութեամբ Եղիայի՝¹⁰, եկաւ տարօ-

ղձեղ յաշխարհէ, վասն այնորիկ ատեայ զձեղ աշխարհն:

¹ Մատթ. Ժ. 18:

² Ղուկ. Գ. 7:

³ Մատթ. Ժ. 11:

⁴ Ղուկ. Գ. 13:

⁵ Ղուկ. Գ. 41:

⁶ Ղուկ. Գ. 26:

⁷ Ղուկ. Գ. 44:

⁸ Յովհ. Գ. 29:

⁹ Մաղ. Գ. 5:

¹⁰ Ղուկ. Գ. 17:

րինակ ապաշխարութեան ճանապարհաւ՝ ուղտի ստեւէ հանդերձ մը հագած եւ մաշկեղէն գօտի մը մէջքը կապած՝². Հրեշտակ Աստուծոյ՝³ հրեշտակ ի մարմնի Տիրոջ ճամբաները յարդարելու՝⁴ եւ կատարեալ ժողովուրդ մը պատրաստելու՝⁵ համար: Որ ոչ կ'ուտէր եւ ոչ կը խմէր՝⁶ Եւ ասէն. դեւ դոյ ի նմա՝⁷:

Բ. Եկաւ որդի մարդոյ՝⁷ նոյն ինքն Անմեղութիւնը՝⁸ ու Սրբութիւնը՝⁹ լոյս աշխարհի՝¹⁰ Յիսուս Քրիստոս Անարատ Գառն՝¹¹ Աստուծոյ աշխարհիս մեղքը վերցնելու համար՝¹²: Ո՛հ, ի՞նչ կը տեսնենք: Մարդկային յանգուզն դատողութեան եւ զրպարտութեանց առօրեայ նիւթ եղած է: Սատանայի պաշտօնէից թռնաւոր լեզուն գճրիստոս Յիսուս հրէից ժողովրդեան առ-

¹ Մատթ. Ժ. 3:

⁴ Ես. Ժ. 3:

² Մատթ. Ժ. 4:

⁵ Ղուկ. Գ. 17:

³ Մաղ. Ժ. 1:

⁶ Մատթ. Ժ. 18:

⁷ Մատթ. Ժ. 19:

⁸ Յովհ. Ը. 46:

⁹ Կոր. Ժ. 21:

Ա. Պետ. Բ. 22:

⁹ Ա. Յովհ. Ժ. 5:

¹⁰ Յովհ. Ը. 12:

¹¹ Երեմ. Ժ. 19:

Ա. Պետ. Գ. 19:

¹² Յովհ. Գ. 29:

ջեւ կը ներկայացնէ իբրեւ չարագործ՝¹ մոլորեցուցիչ՝² խռովարար՝³ շաբաթը չբռնող՝⁴ հացակից բարեկամ մեղաւորաց եւ մաքսաւորաց՝⁵ այր կերող եւ արբեցող՝⁶ մինչեւ իսկ սրբապիղծ հայհոյութեամբ կը յանդգնին գրիստոս սամարացի եւ դիւահար կոչելու «դեւ գոյ ի քեզ»⁷ «բեղզեբուղ գոյ ի դմա եւ իշխանաւն գիւաց հանէ դազդեւս»⁸:

Ժ. Ուրիշ միջոց՝ ուրիշ ծածկայ չկար ժողովրդեան խելքը միտքը պղտորելու համար, որ արդէն կազմ եւ պատրաստ էր ճշմարտութեան անսալու եւ Աստուծոյ Որդւոյն ետեւէն երթալու, եթէ ոչ զըպարտութեամբ անոր անունը կոտորել՝ լոյսը մութցուցնելով ժողովրդեան, ճերմակը սեւ՝ եւ Աստուծոյ սքանչելագործ զօրութիւնն ալ դժոխքէն համարելով: «Վայ անոնց, կ'աղաղակէ Աւետարանիչ Մարգարէն Եսայի, վայ անոնց՝ որ չարին բարի կ'ըսեն, որ բարիին չար: Որք խաւարը լոյսի տեղ՝ եւ լոյսը խաւարի տեղ կը դնեն: Որք լեղին

¹ Զովհ. Ժ. 30:

² Մատթ. Է. 63:

³ Ղուկ. Է. 5:

⁴ Մատթ. ԺԲ:

⁵ Մատթ. Ժ. 19:

⁶ Մատթ. Ժ. 19:

⁷ Զովհ. Է. 48:

⁸ Մարկ. Գ. 22:

քաղցր, եւ քաղցրն ալ լեղի կը համարին՝:

Ժ. Գրիստոսի աշակերտներն ալ իրենց առաքելական սասարիզին մէջ միթէ մի եւ նոյն տարաբախտ վեճակը չունեցան: — Ահաւասիկ Աստուծոյ Հոգւոյն ներգործութիւնը չընդունող շնչաւոր մարդիկ՝¹ վերնատան մէջ Հոգւով սրբով լեցուած Առաքեալները կը ծաղրեն եւ իբրեւ գիտովցած կը զրպարտեն՝:

ԺԲ. Մօրմէն կաղ ծնած քառասնամեայն՝ Նազովրեցւոյն անունովը անմիջապէս կը բժշկուի ու վազվզզել կը սկսի՝: Ծճմարտութեան փառաւոր յաղթանակը միժընցնելու եւ անհետ ընելու համար, զայրագին ոտք կ'ելլեն սատանայի արբանեակները՝ կը բանտարկեն Առաքեալները եւ սպառնալեօք կը պատուիրեն անոնց՝ որ «Յիսուսի անունովը բնաւ չխօսին եւ չքա-

¹ Ես. Է. 20: «Վայ այնոցիկ՝ որք ասիցեն դարն բարի, եւ զբարին չար, ոյք դնիցեն զլոյսն խաւար, եւ զխաւարն լոյս: Ոյք դնիցեն զդառն քաղցր, եւ զքաղցր դառն»:

² Ա. Կոր. Բ. 14:

³ Գործ. Բ. 13:

⁴ Գործ. Գ. 7:

րողեն¹։ — Բայց Յիսուսի Նազովրեցւոյ ամենայաղթ անունն՝ որուն առջեւ երկնաւորաց եւ երկրաւորաց եւ սանդարամետականաց ծունկերը կը խոնարհին գողութեամբ², իւր երջանկաւէտ թագաւորութեան սահմաններն Երուսաղէմի մէջ գերթէ ամէն սրտերու վրայ ալ ընդարձակելու հետ է³։ Կը կատգին կը փրփրին ճշմարտութեան թշնամիք եւ Առաքեալները մեռցնելու ճամբայ մը կը մտածեն⁴։

ԺԳ. Եւ ո՞վ էր ժողովուրդը մոլեգին կատաղութեամբ Սրբոյն Ստեփանոսի դէմ գրգռողն ու ոտք հանողը. — Զրպարտութիւնը։ «Այն տանն, կ'ըսէ Ս. Ղուկաս, այն տանն մէկ քանի մարդիկներու խելքը առին որ ըսեն թէ, մենք լսեցինք որ ատիկա Մովսէսի եւ Աստուծոյ դէմ հայհոյութեան խօսքեր կը խօսէր⁵։

ԺԴ. Պօղոս Առաքեալ՝ որ հետաշուտաց եւ թագաւորաց եւ Իսրայէլի

¹ Գործ. Դ. 18։

³ Գործ. Է. 28։

² Փիլ. Բ. 10։

⁴ Գործ. Է. 33։

⁵ Գործ. Զ. 11։ «Յայնժամ հրապուրեցին արս ոմանս ասել. լուաք զդորա խօսել բանս հայհոյութեան ի Մովսէս եւ յԱստուած⁶։

որդւոց առջեւ Նազովրեցւոյն երկրպագելի անունը կրելու համար առօթ ընտրութեան¹ որոշուած էր մօրը արգանդէն², ի պայծառութիւն ճշմարտութեան ամէն Առաքեալներէն աւելի քրտինք կը թափէ³։ — Այսու ամենայնիւ նկատեցէք զինքը այլեւայլ պարագաներու մէջ։ Ո՞վ եղած է ժողովուրդը իրեն դէմ անհնարին տեսլութեամբ բորբոքողը. — Զրպարտութիւնը։ «Ասիացի հրէաները զինքը տաճարին մէջը տեսնելով, բոլոր բաղմութիւնը անոր դուռը ժողվեցին, եւ անիկա բռնելով կ'աղաղակէին, ո՞վ Իսրայէլացի մարդիկներ, օգնեցէք։ Այս այն մարդն է որ ամենուն՝ ամէն տեղ, ժողովրդեան եւ օրինաց եւ այս տեղւոյս հակառակ կը քարոզէ կ'ուսուցանէ⁴։ «Հրէաները միաբանելով՝ Պօղոսի դէմ ոտք ելան, եւ անիկա

¹ Գործ. Բ. 15։

² Գաղ. Գ. 15։

³ Ա. Կոր. Ժ. 10։

⁴ Գործ. Է. 27։ «Տեսեալ զնա ի տաճարին Ասիացւոց Հրէիցն, զեղուին զնուաւ զամենայն ամբօխն, եւ արկեալ ի նա ձեռս աղաղակէին. արք իսրայէլացիք օգնեցէք, այս այր է որ հակառակ ժողովրդեանն եւ օրինացն եւ տեղւոյս այսորիկ, ամենաջուռն ամենայն ուրեք ուսուցանէ⁵։

ատեանը տարին ըսելով թէ ասիկա մարդիկները կը խաբէ օրէնքէ դուրս զԱստուած պաշտելու¹։ «Աշխարհքս ներքեւ վրայ ընողները (Պօղոս եւ Շիղա) հոս ալ հասեր են»²։ «Շատ եւ ծանր ամբաստանութիւններ կ'ընէին (Պօղոսի դէմ)՝ բայց չէին կրնար հաստատել»³։

ԺԷ. Քիչ մըն ալ ականջ դնենք Տերտուղոս ճարտարախօսին՝ որ Փեղիքս դատաւորին դիմացը Պօղոս Առաքելոյն վրայօք մեծամեծ զրպարտութիւններ կը ժայթքէ «ինչու՞ որ մենք գտանք այս մարդը ապականիչ եւ խռովարար բոլոր հրէաներուն» որ աշ-

¹ Գործ. ԺԷ. 12։ «Յարեան միաբան հրէայքն ի վերայ Պօղոսի եւ ածին զնա յատեան եւ ասէին. եթէ արտաքոյ օրինաց պատրէ սա զմարդիկ պաշտել զԱստուած»։

² Գործ. ԺԷ. 6։ «Բողոք բարձեալ (Հրէից) եթէ որք զաշխարհս խռովեցին սոքա եւ այսր հասին»։

³ Գործ. ԺԷ. 20։ «Արքս պստրիկ (Պօղոս եւ Շիղա) խռովեցուցանեն զքաղաքս մեր»։ Գործ. ԻԷ. 7։ «Բաղում եւ ծանր փնտս դնէին զոր ոչ կարէին ցուցանել»։

⁴ Գործ. ԻԴ. 5։ «Քանզի գտաք զայրս զայս ապականիչ եւ խռովիչ ամենայն հրէից՝ որք են ընդ տիեզերս»։

խարհիս մէջ են¹։ Հրէաներն ալ ձայն կը բռնեն ու կ'ըսեն թէ այդ այդպէս է²։ Պօղոսի ու Բառնաբայ քարոզութիւնները իբրեւ ստութիւն կը հռչակեն նենգագործ հրէաներն, ըսելով թէ «երբեք ճշմարտութիւն քարոզած չունին, այլ բոլորն ալ ստութիւն է»³։ Աւերջապէս «քառասունէն աւելի հրէաներ, իրենք զիրենք կը նշովեն» որ Պօղոսը չսպաննած, բերաննին բան մը չընեն⁴։

ԺԸ. Մարդն-Աստուած ապագայ դարերուն մէջ թէ Առաքելոց եւ նոցա յաջորդաց եւ թէ սուրբ Եկեղեցւոյ զլուրը գալիք անլուր զրպարտութիւններն առաջուց դուշակելով՝ ըսած էր արդէն «աշակերտը իւր վարդապետէն վեր չէ... եթէ տանուտէրը բէեզղեբուզ կոչեցին, ռըչափ եւս առաւել անոր ընտանիքը»⁵։ Զձեզ

¹ Գործ. ԻԴ. 9։

² Գործ. ԺԴ. 18։ «Պատրեցին զժողովն բաց կալ ի նոցանէ, եւ ասէին թէ ոչինչ ճշմարտութիւն ասեն, այլ զամենայնստեն»։

³ Գործ. ԻԷ. 12։ «Արարեալ ժողով հրէիցն՝ նշովեցին զանձինս ոչ ուտել եւ ոչ ըմպել մինչեւ սպանցեն զՊօղոս»։

⁴ Մատթ. Ժ. 24, 25։ «Ոչ է աշակերտ առաւել քան զվարդապետ... եթէ զտա-

ատեններու պիտի մատնեն, եւ իրենց ժողովրդանոցներուն մէջ զձեզ պիտի տանջեն¹: “Զձեզ սպաննողները պիտի կարծեն թէ Աստուծոյ պաշտօն կը մատուցանեն”²:

ժե. Ահա այս է Մարմնացեալ իմաստութեան անդարձ վճիռը իւր ողջախոհ հարսին Ս. Եկեղեցւոյ մայրենի դիրքը գանուող ամէն անհատի համար ալ: Թէպէտ եւ արդար ըլլան առաջի Աստուծոյ եւ մարդկան. առաքինութեան ճամբէն անխտոր յառաջագէժ ընթանան³, հաւատարիմ գանուին Աստուծոյ օրինաց պահպանութեանը. Աստուած պաշտ վարքով⁴ եւ արդարութեամբ⁵ լուսոյ պէս պայծառագեղ փայլին⁶, այսու հանդերձ դարձեալ պիտի հալածուին եւ

նուտէրն բէկզեբուղ կոչեցին, որչափ եւս առաւել զընտանիս նորա”:

¹ Մատթ. Ժ. 17: “Մատնեցեն զձեզ յատենս, եւ ի ժողովուրդս իւրեանց տանջեցեն զձեզ”:

² Յովհ. Ժ. 2: “Ամենայն որ սպանանիցէ զձեզ համարիցի պաշտօն մատուցանել Աստուծոյ”:

³ Ա. Յովհ. Բ. 6:

⁴ Տիմ. Բ. 12:

⁶ Առ. Դ. 18:

⁵ Ես. Կ. 1:

ատելի ըլլան յաչա աշխարհի, եւ իբրեւ մեղորեցուցիչ եւ գայթակղութիւն ամենայն ազգաց՝ անունին պիտի ելլէ¹:

ժե. Քրիստոնէութեան երկրորդ դարուն դերթէ վերջալուսոյն ատենները (160—245) սոյն ճշմարտութեան ականատես վկայ հանդիսացած է Մեծիմաստն Տերառարկանս՝ որ մարտիրոսաց հաստատամտութեանն յորդորուած կը դառնայ քրիստոնեայ կ'ըլլայ: Հերիք է իրեն դրած “Չատագութութիւն քրիստոնէից”, դիւրն աչքէ անցնել, որ ապառաժ սրտերէն անգամ կարող է արտասուաց հոսանքներ բղետցնել:

ժե. Քրիստոնէական կրօնք եւ պաշտամունքը արգելուած էին, կը դրն, որովհետեւ հեթանոսները քրիստոնէութիւնը՝ չէ թէ միայն յիմարութիւն եւ աւելորդապաշտ սովորութիւն մը սեպած էին, այլ նաեւ միշտ մօլար սկզբանց կենդրոն՝ չարութեան

¹ Ղուկ. Էս. 16, 17: “Մատնեցիք եւ ի ծնողաց, եւ յեղբարց, եւ յազգականաց, եւ ի բարեկամաց եւ սպանանիցեն ի ձէնք: Եւ եղիջիք ատեցեալք յամենեցունց վասն անուան իմոյ”:

աղբիւր եւ նոյն իսկ բնութեան եւ օրինաց եւ բարի բարուց թշնամի կը նկատէին: Այնպէս որ հեթանոսաց քով քրիստոնեայ ըսելն՝ ամէն տեսակ մեղքերու գերի ելած ըսել էր¹:

Է. Այս ամէն զրպարտութիւններն ալ կուսպաշտից քուրմերուն անըջային մտաց բերքերն էին, իրենց վարին ու համբաւը պահպանելու՝ ժողովուրդն ալ մոլորութեան շղթաներովը միշտ կաշկանդեալ բռնելու համար: Եւ ասանկով քրիստոնեաներն ալ իրենց դժոխային ատելութեան եւ անհնաւորին հալածանացը զոհ մատուցանելու համար: Թէպէտ եւ քրիստոնեայք սերտիւ ճշմարտութեան² եւ առաքինութեան յարեղէն զատ՝ չունէին այլ յանցանք³:

Է. Ահա այսպիսի եւ այլքան բազմաթիւ եղած են անհեթեթ զրպարտութեանց հոսանքները՝ կաթողիկէ

¹ Առ Յարգ. Յովհ. Կոթէրի ի յառջ. գործոյն որ կոչի «Զրպարտութիւն եւ ճշմարտութիւն»:

² Մաղ. Բ. 6: Սաղմ. 32. 6: Յովհ. 4. 21:

³ Այս ամէն բաժներու մանրամասն նկարագրութիւնը տեսաւ Կ. Ֆլէօրի, կենցաղ Իգրայ. եւ Բրիստ. էջ 354—368:

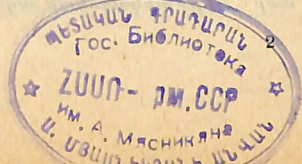
եկեղեցին իւր հիմնարկութեան առաջին վայրկեաններէն սկսեալ հարթ յատակ կործանելու համար, անցնելու անոր ճշմարտութեան անաղտ լապտերն եւ խափանելու բարոյականի կենսապարգեւ լոյսը: «Բազում անգամ մարտեան ընդ իս ի մանկութենէ իմեմ, աստոցէ Խորայէլ, բազում անգամ մարտեան ընդ իս ի մանկութենէ իմեմ, եւ ինձ ոչ յաղթեցին»¹:

Է. Հօրն Սէկիւրի խօսքերն են² «Մեր տէրը պարզ կերպով ըսաւ թէ իւր աշակերտները չար մարդիկներու աչքերուն առջեւ ատելի պիտի ըլլան, ինչպէս որ առաջին անգամ ինքն ալ ատելի եղաւ «աշակերտը վարդապետէն վեր չէ. թէ որ աշխարհք զձեզ կ'ատէ, յիշեցէք որ նախ զիս ատեց»:

Է. «Արդ՝ առաքելական դարերէն ի վեր պատմութիւնը մեզի կը վկայէ թէ ամբարշտաց ատելութիւններն ու բոլոր ձիգերը միաբանած կաթողիկէ եկեղեցոյ դէմ զենուորուած են անդադար: Հրէաները՝ հեթանոսներն՝ ամէն դարու չարագործները, եւ մինչ-

¹ Սաղմ. 42. 2:

² Օրոյցք ի վերայ արդի բողոքականութեան:

19-99446

չեւ այս վերջին ժամանակաց յեղա-
փոխականները, ամէնքն ալ միախոր-
հուրդ կաթողիկէ եկեղեցին եւ միմիայն
կաթողիկէ եկեղեցին իրենց մօլեգին
յարձակմանց նպատակակէտ ընտրելէն
դեռ չեն դադրած: Գաղղիոյ յեղա-
փոխութեան սրիկանները կատաղու-
թեամբ յարձակեցան իւր վրայ, բան-
տարկեցին ու անխնայ թրէ անցուցին
իւր եպիսկոպոսներն ու քահանաները:
Այս պարագային մէջ հրէայ բաբունի-
ներն ու բողոքական պաշտօնեաները
կատարեալ անդորրութիւն կը վայե-
լէին: Արդեացէք մեր հիմակուան յե-
ղափոխականներուն աղմկակց գրու-
թիւնները: ՄԻՆԱԿ կաթողիկէ եկե-
ղեցին է՝ որ իրենց բարկութիւնը կը
գրգռէ: Եւ բողոքականութեան դէմ
ոչ թէ միայն ոտք չեն իւրեք, այլ
նաեւ քրիստոնէութեան հակառակ
իրենց տեսութեանց առջեւ իբրեւ
նպատակարար գայն կը մղեն յառաջ»:
Իր. «Բոլոր ամբարշտաց միաբանու-
թիւնը միմիայն կաթողիկէ եկեղեցւոյ
դէմ ելած է, եւ ասիկա արդէն բաւա-
կան է Յիսուսի Քրիստոսի մարգա-
րէութեան կատարումը ցուցնելու հա-
մար: Հերետիկոսական աղանդներն եւ

մասնաւորապէս բոլոր բողոքական ա-
ղանդները սոյն ապացոյցը հաստատե-
լու ջանադիր են: Թէպէտ եւ իրարու
մէջ բաժնուած են, հաւատքով եւ
շահերով կը տարբերին, իրար զերար
կը նշովեն. բայց երբ Ս. Պետրոսի հին-
աւուրց եկեղեցւոյ վրայ յարձակելու
եւ անոր անիրաւութիւն մ'ընելու վրայ
ըլլայ խօսքը՝ անմիջապէս սքանչելի
միաբանութիւն մը կը կազմեն մէջեր-
նին: Ասոնք՝ այս հասարակաց թշնամ-
ւոյն հանդէպ մէկ սիրտ մէկ հոգի են
եւ կը հայհոյեն միաձայն»:

Իէ. «Հերովդէս եւ Պիղատոս թէ-
պէտ եւ իրարու ռեսերմ թշնամի էին,
բայց միաբանեցան զՔրիստոս խաչելու
համար: Հերետիկոսութիւնն ու ամ-
բարշտութիւնը թէպէտ եւ իրարմէ
մեծապէս տարբերին, այսու հանդերձ
կը միաբանին Քրիստոսի սուրբ եկե-
ղեցին նախատելու ձաղկելու եւ կոր-
ծանելու համար: Բայց եթէ կաթո-
ղիկէ առաքելական եւ Հռովմէական
եկեղեցին պէտք է որ փրչին օրինա-
կին նման չարչարուի, եւ իւր Աստուա-
ծային գլխոյն նեղութեան պակասու-
թիւնը լրացնէ, անիկա՝ իրեն նման
ունի յաւիտենական կենաց խոստում:

ները. Թեպետ միշտ ատելի բլայ,
միշտ հայհոյութիւններ լսէ. բայց
կ'ապրի եւ միշտ պիտի ապրի. որով-
հետեւ Յիսուս իրեն հետ է մինչեւ
աշխարհիս վերջը, եւ միայն իրեն
ըսած է թէ՝ «Դժոխաց իշխանութիւնէրը
երբէք չլիպի յաւիտեան»:

Իշ. Վասն զի Մայր քաղաքաց՝
հաւատարիմ Սիովնի մէջ կը բնակի՝
նոյն ինքն ճշմարտութիւն բարձրեալն
Աստուած՝ որ անոր փառաց եւ մեծ-
վայելութեան խիստ նախանձախնդիր
է³: Ինքն հաստատած է անոր հիմը՝
եւ անոր աննկուն արիութեան եւ
մշտատեւ կացութեանը պաշտպան

¹ Ես. Բ. 26: «Եւ կացուցից ի վերայ
քո դառաւորս իբրեւ զառաջինն. եւ
զիտրհրդականս քո որպէս ի սկզբանէն:
Եւ ապա կոչեսիր զու քաղաք արդա-
րութեան՝ մայր քաղաքաց հաւատարիմ
Սիովն»:

² Սաղմ. 4. 13: «Հաճեցաւ տէր ընդ
Սիովն, եւ բնտրեաց բնակել ի նմա»
Սաղմ. Բ. 12: Հդ. 2: Հե. 3: Յովել. 4
21: Չաք. Ե. 3. եւ այլն:

³ Չաք. Ե. 14: «Այսպէս ասէ տէր ա-
մենակալ նախանձեցայ վասն Երուսաղէմի
եւ վասն Սիովն նախանձ մեծ» Չաք. Ե. 2:

⁴ Ես. Ժ. 32: «Չի Տէր հաստատեաց
զհիմունս Սիովնի»:

հրատարակած է ինք զինք¹: «Որ իւր
աչաց մէկ ականակովը ցիրուցան կ'ընէ
հեթանոսաց որոշողութիւնները, կ'ա-
նարգէ ժողովրդոց մտածութիւններն
եւ կ'արհամարհէ իշխանաց խորհուրդ-
ները»²: Չի «քան զամենայն յաղթէ
ճշմարտութիւն»³:

Իէ. Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ հորիզո-
նին վրայ ուրեմն, թող իրարու վրայ
դիզուին մոլորութեան միգամած ամ-
պերն: Թող մինչեւ երկինք բարձրա-
նայ դժոխական բարկացայտ ալեաց
մանչիւնը: Թող ահարկու սպառնա-
լիքներով նաւուն մէջ յարձակին՝
անդնդակորոյս ընկղմելու համար: Չո-

¹ Ես. Խ. 1—3: «Եւ արդ՝ այսպէս
ասէ տէր Աստուած, որ արար զբեզ Յա-
կոբ. եւ որ ստեղծն զբեզ Իսրայէլ: Մի՛
երկնիւր զի փրկեցի զբեզ, եւ կոչեցի բեզ
զանուն քո թէ իմ ես: Եւ եթէ անցանի-
ցես ընդ ջուրս ընդ բեզ եմ եւ գետը
զբեզ մի՛ ողորցցեն, եւ եթէ անցանիցես
ըստ հուր մի՛ այրեսցիս. եւ բոց նորա զբեզ
մի՛ կիցցէ: Չի ես եմ տէր Աստուած քո
սուրբն Իսրայէլի որ փրկեմ զբեզ»

² Սաղմ. ԼԲ. 10: «Տէր ցրուէ զխոր-
հուրդս հեթանոսաց: Անարգէ զխորհուրդս
ժողովրդոց, եւ արհամարհէ զխորհուրդս
իշխանաց»:

³ Ա. Եղբ. 4. 12:

րութեանց Տէրը այս խորհրդաւոր նաւուն ետեւի կողմը գլուխը բարձին դրած՝ իբրեւ թէ աչք խփած է ալեաց կատաղութեանը¹։ Վասն զի կ'ուզէ փառաւորութիւն՝ իւր բերնին շնչովը²։ Հակառակորդները ոգեսպառ խայտառակելով³։ «Ոտք պիտի ելլէ, կը դռչէ թագաւոր Սարգաբէն, ոտք պիտի ելլէ Աստուած, եւ անոր ամէն թշնամիները պիտի ցրուին, եւ անոր ատելիները անոր առջեւէն փախստական պիտի հալածուին»⁴։ «Եւ Յիսուս

¹ Մարկ. Կ. 38։ «Եւ ինքն ննջէր ի խելս նաւին ի վերայ բարձի»։ Սաղմ. Խ. 6—8։ «Աստուած ի մէջ նոցա եւ նոքա մի՛ սասանեցին, օգնեցէ նոցա Աստուած ի վաղորդեանէ մինչեւ ի վաղորդայն։ Խառն վեցան հեթանոսք՝ եւ խոնարհեցան թագաւորութիւնք, ետ զձայն իւր բարձրեան եւ խռովեցաւ երկիր։ Տէր զօրութեանց ընդ մեզ, ընկալու է մեզ Աստուած Յակորայ»։

² Բ. Մակ. Ը. 18։ «Ամենակալն Աստուած՝ որ կարող է... զաշխարհ ամենայն ի մի շուենչ ոգւոյ զօրութեան սատակել»։

³ Ես. Ժ. 4։ «Հարցէ զերկրի բանիւ բերանոյ իւրոյ, եւ հոգւով շրթանց իւրոց սատակեցէ զամբարիշտս»։

⁴ Սաղմ. Խ. 2։ «Յարիցէ Աստուած եւ ցրուեցին ամենայն թշնամիք նորա. փախիցեն ատելիք նորա յերեսաց նորա»։

արթննալով սաստեց հովին, ու ըսաւ ծովուն, դադրէ, ձայնդ վար քաշէ։ Եւ հովը դադրեցաւ եւ մեծ խաղաղութիւն մը տիրեց»¹։ — Եւ դարձեալ կ'ուզէ փառաւորել իւր Անարատ Հարսը՝ յաղթութեան մշտադաւար նոր դափնեպսակներ աւելցնելով անոր ճակատը. վա՛յ անոնց՝ որք կ'արհամարհեն² եւ կ'ատեն³ զՍիւնիւն։ Երկինքը բնակողը անոնց վրայ պիտի ծածաղի, եւ Տէրը զանոնք պիտի արհամարհէ⁴։ Զի «քան զամենայն յաղթէ ճշմարտութիւն»։

Իւ. 2[Թուլնանք ուրեմն, չտկարանանք եկեղեցին ալեկոծող դժբախտութեանց հովերէն։ Վասն զի աշխարհիս մէջ ասիկա է, իւր ճակատագիրն⁵։

¹ Մարկ. Կ. 39։ «Եւ զարթուցեալ (Յիսուս) սաստեաց հովմյն, եւ ծովուն ասէ. դադարեա՛, կարկեաց. եւ դադարեաց հովն եւ եղև խաղաղութիւն մեծ»։

² Ամոմս. Ը. 1։ Վա՛յ որք անգոհնեն զՍիւնիւն։

³ Սաղմ. Գլ. 5։ Ամաչեցեն եւ յետս արթնին ամենեքեան ոյք ատեան զՍիւնիւն։

⁴ Սաղմ. Բ. 4։ Բնակեալն յերկինս ծածաղեցի զնոքօք, եւ Տէր արհամարհեցէ զնոսա։

⁵ Սաղմ. Գլ. 1, 2։

Քրիստոսի Անարատ Հարսին հանգիստը հոս չէ, երկինքն է իւր անալեկոծ նաւահանդիստը¹: Այս տեղ խնդուծիւնը աշխարհիս է, իրեն համար է տրտմութիւնը²: Երկինքն է իւր հայրենիքը³: Երկիրս իրեն համար յարատեւ պատերազմի դաշտ մըն է, ուր պաշարուած է երեւելի եւ աներեւոյթ թշնամիներէ՝ որք պարապ տեղ կը ջանան ոտնակոխ ընելու համար յափշտակել իւր գլխուն թագէն ճշմարտութեան եւ սիրոյ երկու պատուական ակերը: Խախնու եւ զաղփաղփուն են մարդկային գործքերն ու խորհուրդները⁴: Տիրոջ խորհուրդները յաւիտեան կը մնան⁵: «Ո՛րքան մեծ են քու գործքերդ, ո՛վ Տէր, կ'աղաղակէ Սաղմոսերդուն, եւ խիստ խորունկ են քու խորհուրդներդ: Անգղամ մարդը ասիկա չի հասկնար, եւ

¹ Յայտ. Է. 14-17: ² Յովհ. Ժ. 20:

³ Եբր. Ժ. 14:

⁴ Գործ. Է. 38: «Չի թէ ի մարդկանէ իցէ խորհուրդդ այդ՝ կամ գործ, քակտեցի»:

⁵ Սաղմ. ԼԲ. 11: Գործ. Է. 39: «Ապա թէ յԱստուծոյ է՝ ո՛չ կարէք քակտել զդոսս»:

անմիտը չիմանար՝ թէ «քան դամենայն յաղթէ ճշմարտութիւն»:

Ի՞նչ. Քաջալերուեցէք, կորիճ եղէք, փրկութիւնը Տիրոջմէն է, Տէրն է ձեր տեղ պատերազմողը, դուք լուռ կեցէք²: Աստուածատես Մարգարէն այսպէս երբեմն սիրտ կու տար հին Իսրայէլի: Փոթորկաց կատաղութեանը բնաւ ականջ մի տաք³: «Ստուծեամբ ջանացողը՝ հովերը կ'արածէ»⁴: Աստուածակերտ տապանին ընկղմիլն անհնարին է: Անիկա՝ որ չնչին աւազը ծովուն սահման դրած է⁵, անոր

¹ Սաղմ. ԼԲ. 6, 7: «Որպէս զի մեծ են գործք քո տէր, եւ յոյժ խոր են խորհուրդք քո: Այլ անդգամ զայս ո՛չ ծանիցէ. եւ անմիտ զայս ո՛չ առնու ի միտ»:

² Ելն. ԺԲ. 13: «Բաջալերեցարուք եւ պինդ կացէք եւ տեսանիցէք զփրկութիւնն ի տեառնէ, տէր տայ պատերազմ ընդ ձեր եւ դուք լուեցէք»:

³ Բ. Օր. Գ. 30: «Տէր Աստուած մեր որ երթայ առաջի երեսաց ձերոց, նա տայ պատերազմ ընդ նոսա փոխանակ ձեր»:

⁴ Ա. Ժ. 4: «Որ ջանայ ստուծեամբ նա արածէ զհողմն, նոյն իսկ ինքն հետեւի հաւուց թռուցեցոց»:

⁵ Երեմ. Է. 22: «Եթէ յինէն ո՛չ երկն չիջէք. ասէ Տէր, կամ յերեսաց իմոց ո՛չ սարսիցիք, որ կարգեցի զաւազ սահման

ձեռքն է նաեւ հողմոց եւ արեաց
հնազանդութեան սանձը¹։ Եւ նոյն
ինքն է այս նաւուն ղեկավարը² որ
անսուտ խոտմամբ խոտացած է ա-
ռաջնորդելու իրեն մինչեւ յաւիտե-
ական աշխարհի անխռով խաղաղու-
թեան անքոյթ նաւահանգիստը³։
Այո՛, հակառակութեան արեւներէ
անդադար պիտի ծփայ⁴, բայց աւե-
տարանի ուռկանով աշխարհիս ամ-
բարտաւանդութեան եւ ցանկութեանց⁵
ծովուն մէջէն, յաւիտենական կենաց

ծովու հրաման յաւիտենական եւ ոչ ան-
ցանէ զնովաւ, խռովեացի եւ ոչ կարացե-
ղոյնս արեւ նորա եւ ոչ անցցեն զնո-
վաւ»։ Յովբ. ԼԷ. 8. ԷԼ. 10։ ԱՆ. Ը. 29։
¹ Մարկ. Դ. 40։ «Չի հողմ եւ ծով
հնազանդին սմա»։

² Գ. Թագ. Լ. 13։ «Եւ բնակեցայց ի
մէջ որդւոցն Իսրայէլի, եւ ոչ թողից զԺո-
ղովուրդ իմ զԻսրայէլ»։

³ Սատթ. ԷԷ. 20։ «Եւ ահաւասիկ ես
բնդ ձեզ եմ զամենայն աւուրս մինչեւ ի
կատարած աշխարհի»։

⁴ Գործ. ԷԷ. 22։ «Յայտնի իսկ է մեզ
զի ամենայն ուրեք հակառակութիւն կրէ»։

⁵ Ա. Յովհ. Բ. 16։ «Չի ամենայն որ
ինչ յաշխարհի է ցանկութիւն է մարմնոյ,
եւ ցանկութիւն աչաց, եւ ամբարտաւա-
նութիւն աստի կենաց»։

համար սահմանուած¹ մարդիկները
որսալով, իւր հակառակորդաց կատա-
ղութեան վրայէն մինչեւ ի կատարած
աշխարհի՝ անզէն քարոզութեամբ՝
միշտ յաղթական քայլերով պիտի
գիմէ յառաջ դէպ ի յաւիտենակա-
նութիւն։ Չի՞ քան զամենայն յաղթէ
ճշմարտութիւն»։

Լ. Հոգեշունչ ձայնով թող գոչէ
ուրեմն Աստուածարեան Ոսկերեան
«քան զեկեղեցի չէք ինչ զօրաւորա-
գոյն ո՛վ մարդ, լոյծ զպատերազմդ, զի
մի զքո զօրութիւնդ լուծցես։ Մի
կաքաւեր ի մարտ ընդ երկնից։ Եթէ
ընդ մարդոյ ի կռիւ յառնես, կամ
յաղթեսցիս եւ կամ յաղթեսցես.
ապա եթէ ընդ եկեղեցւոյ ի գիմի հա-
րեալ է քո, յանհնարիցն է ստնանել
նմա, զի քան զամենեւեան հզօր է
զօրութեամբ Աստուած։ «Եթէ նա-
խանձ ինչ արկանիցեմք Տեառն, միթէ
զօրագոյնք իցեմք քան զնա»։ Աս-

¹ Գործ. Ժ. 48։ «Եւ հաւատացին որք
կարգեալ էին ի կեանսն յաւիտենականս։
Հռովմ. Ը. 29։ «Չի զօրս յառաջն ճա-
նաչիւր, յառաջագոյն եւ հրաւիրեաց կեր-
պարանակից լինել պատկերի որդւոյն իւրոյ»։

² Ա. Վոր. Ժ. 22։

տուած ամրացոյց ո՞ այն ոք իցէ որ
ժպրհեսցի սասանեցուցանել»¹:

Լ. «Չե՛ւ իցէ հասեալ քո ի վերայ
զօրութեան նորա. հայի յերկիր եւ
տայ դողալ սմա՛: Հրամայէ եւ հաա-
տատին սասանեալքն: Եթէ զերերեալ
քաղաքն յոտին կանգնեաց, առաւել
եւս բաւական իցէ հաստատել զեկե-
ղեցին: Քան զերկինս զօրագոյն է եկե-
ղեցի: Երկինք եւ երկիր անցցեն եւ
բանք իմ մի անցանիցեն»²: Ո՞ր բանք.
դու ես վէ՛մ եւ ի վերայ այդր վիմի
շինեցից զեկեղեցի իմ, եւ դրունք
դժոխոց զնա մի յաղթահարեացեն»³:

Լ. «Եթէ բանին ո՞չ հաւատաս,
արդեանցն ընծայեա՛ դու հաւատաս:
Քանի բռնաւորք անցին ի հանդէս
նկուս առնել զեկեղեցի, քանի տա-
պակք, քանի հնոցք, ժանիք գաղա-
նաց, սուսերք սայրասուրք, եւ վճա-
րեցին եւ ոչինչ: Ո՞ւր են հակառակա-
մարտքն, լուեցին եւ ի մոռացոնս դար-
ձան: Իսկ ապա ո՞ւր է եկեղեցի. քան
զարփին պայծառագոյն է: Շիջան նո-
ցայքն՝ անմահ են սորայքն: Եթէ

յորժամ նուագունք ոմանք էին ոչինչ
պարտեցան. յորժամ տիեզերք բա-
րեպաշտութեամբ յորդեցին, յաղ-
թել զհարդ իցէ կարել»¹:

Լ. «Ո՞վ ոքանչեւի հաստատու-
թիւն կաթողիկէ եկեղեցւոյ, արժա-
նաւոր նախանձու, կ'աղաղակէ Գեր-
մանացի բողոքական մը: Ամէն կող-
մանէ իւր վրայ յարձակած են: Տա-
րածուած ուրացութիւնք կը սպառ-
նան իրեն: Դարուսանհաւատութիւնն
ու ծանծաղամտութիւնը կը ճնշեն
զինքը եւ ներքուստ կը կրծեն: Եւ հի-
մակ որ իւր գլուխը շրջապատուած եւ
գերի բռնուած է ներհակընդդէմ
միաբան բազմութենէ մը. դարձեալ
իւր ներկայացուցիչները՝ եկեղեցւոյ
չէիքին դէմ ձեռք վերցընողներուն
առջեւ, նոյն լեզուն կը բանեցնեն, զոր
մէնք իւր պատմութեան բոլոր էջերուն
մէջ կը գտնենք: ԿեփուՅեւն ՆԱԻԸ,
ԱԼԵԿՈՒՌՈՒԹԻՒՆԻՒՄ ՈՐԶԱՓ ԱԼ Ա-
ՀԱՐԿՈՒ ԵՒ ՍՊԱՌՈՒՆԱԼԻՑ ԲԵՐԵՒԱՆ,
ԽՈՍՏՈՒՄ ԸՆԴՈՒՆԱԾ Է, ՆԱԻԱ-
ՀԱՆԳԻՍՏՆ ՀԱՄԱԵԼՈՒ: ՄԻՇՏ ԻՒՐ
ՀԵՏԸ ԿԸ ՏԱՆԻ ԶԿԵՍԱՐ ԵՒ ՆՈՐԱ

¹ Սաղմ. 44. 32: ² Մատթ. 17. 35:

³ Մատթ. 35. 18:

ԲԱԽՏԸ՛: “Փրկութիւն ի թշնամեաց մերոց”²: Զի “քան զամենայն յաղթէ ճշմարտութիւն:”

Ի՞ր. Այսօրուան օրս կաթողիկէ Ս. Եկեղեցին՝ երբ մէկ գլխոյ մը կառավարութեան ներքեւ, իւր լուսափայլ ճառագայթներն արեւէն աւելի պայծառ սփռած է բոլոր աշխարհք: Եւ իւր երկնաւոր ազդեցութիւնը ամենուն ալ ձեռքով շօշափել կու տայ, դարձեալ չարածոյն լեզուաց խածատանքներէն ազատութիւն վայելած չունի: Հալածանաց կերպերն առաւել եւս բազմապատկուած են: Մորթութեան խորամանկ պատգամաւորաց որոգայթներն ամէն կողմ լարուած են, քրիստոնէական սուրբ հաւատքը հաւատացելոց սրտերէն յափշտակելու եւ արմատաքի անհետ ընելու համար: Կռակապաշտից այլանդակ զրպարտութիւնները միշտ չար քրիստոնէից բերանները կը պտտտին: Որք Աթենաւոց պէս ըստ ամենայնի իբրեւ պաշ-

¹ Ընդհանուր օրաթերթ Աւկուսթայի, յունուար. 1849. առ Հ. Քերովեի ի կարգէ կապուլչեանց գործ. Բողոքականութիւն դատապարտեալ էջ 163:

² Ղուկ. ա. 71:

տօնասէր կ'երեւան, բայց ճշմարիտ Աստուածն ու ճշմարիտ Աստուծապաշտութիւնն իրենց համար անծանօթ մնացած է¹: Վասն զի “ճշմարիտ առաքինութիւն մը առանց հաւատքի չի կրնար ըլլալ”²: Ս. Եկեղեցւոյ գրկէն ցարդ բաժնուող մը չէ եղած երբեք, որ տարրապաշտից սափասուտ ամբաստանութեանց վրայ՝ նորեր եւս աւելցուցած ու բարդած չըլլայ: Կորն իբրեւ ուղիղ պարծենալու կը հետապնդի³: Եւ Առաքելապետին նկարագրութեանը համեմատ “չգիտցածնին կը հայհոյեն իրենց ապականութեան մէջ” եւ պիտի ապականին⁴: Կամ ինչ-

¹ Գործ. Ժ. 22, 23: “Արք Աթենացիք, ըստ ամենայնի իբրեւ պաշտօնասէրս տեսներմ զձեզ: Քանզի շրջեալ եւ տեսեալ զպաշտամունս ձեր, գտի բազին մի յորում գրեալ էր Անծանօթի Աստուծոյ. զոր դուք յանձանօթս պաշտէք ես զնոյն պատմմմ ձեզ”:

² Բուսո առ Կեսար կոման Լուքայ. “Անհաւատութիւն յաղթեալ իւր հետեւողներէն”:

³ Գ. Թադ. Է. 11: “Եւ պատասխանի ետ արքայն Իսրայելի եւ ասէ շատ է արդ մի՞ պարծեսցի կորն իբրեւ զուղիղն”:

⁴ Բ. Պետ. Բ. 12: “Այլ սոքա... որոց չենն տեղեակ, հայհոյեն յապականութեան իւրեանց եւ ապականեսցին”:

պէս որ կ'ըսէ Յուդա Առաքեալը. «Իսկ ասոնք չիմացածնին կը Հայհոյեն, եւ ուրիշ բաները զոր բնութեամբ անխօս անասուններու պէս գիտեն, անոնց մէջ պիտի ապականին»¹:

Եւ Քրիստոնէական ճշմարտութեանց առջեւ անտարբեր գտնուիլը, կամ անոնց վրայ կասկած յարուցանելն՝ իմաստութիւն սեպուած է գարուս իմաստակաց քով: Եւ այսպիսիք պատիւ ունին նաեւ լուսաւոր կամ աշխարհային տիտղոսներով՝ իրենց դասակարգի աշխարհի որդիներէ բարձրածայն գնահատուելու: Եկեղեցական պաշտամունք եւ կրօնք ծաղրածութեան նիւթ եղած են, թէ՛ հրապարակական եւ թէ՛ գաղտնի ուրացեալ այսպիսի բազմութիւ բազմութեան մ'առջեւ: Որոնցմէ զգուշանալ կը պատուիրէ Երկնաւոր փրկիչն ըսելով՝ «զգո՛յշ կեցե՛ք սուտ մարգարէներէն» որք ոչխարաց հանդերձներով ձեզի կու գան, բայց ներսէն յափշտակող

¹ Յուդ. 10. «Իսկ սոքա զոր ինչ ո՛չն իմանան, Հայհոյեն. եւ զայն եւս զոր բնութեամբ իբրեւ զանխօս անասունս գիտեն, ի նոսին ապականեսցին»:

զայլեր են»¹: «Հանդերձիւք ոչխարաց», այսինքն վկայութեամբ Ս. Գրոց՝ որովք կը գունդեղեն իրենց խօսակցութիւնները, գրուածքներն ու ձառերը: Այսու պլակերպութեամբ կը յուսան տկարներն ու տգէտներն աւելի դիւրաւ ձգել իրենց մոլորութեան ծուղակին մէջ: Վասն զի գիտնական եւ իրենց բերանը կղպելու յաջողակ բանիբուն անձանց հետ վիճաբանութեան մտնելէն կը խորշին: «Յափշտակիչ գայլեր», որք իրենց մոլորամիտ վարդապետութեամբ կը յարձակին տէրունական հօտին վրայ անխնայ՝ զայն գիշատելու համար,

¹ Մատթ. է. 15: «Չգոյշ լերուք ի սուտ մարգարէիցն որք զան առ ձեզ հանդերձիւք ոչխարաց եւ ի ներքոյ են գայլք յափշտակողք»: Բ. կոր. Ժ. 18. 14. 15: «Չի այնպիսիքն են սուտ առաքեալք, մշակք նենգաւորք, կերպարանին ի կերպարանս առաքելոց Քրիստոսի: Իշ-չեն ինչ զարմանք. քանզի եւ ինքն սատանայ կերպարանի ի հրեշտակ լուսոյ: Իւ ոչինչ է մեծ թէ եւ պաշտօնայք նորա կերպարանին իբրեւ պաշտօնայք արդարութեան, որոց կատարածն եղիցի ըստ գործոց իւրեանց»:

² Գործ. է. 29: «Բանզի գիտեմ ես եթէ յետ իմոյ մեկնելոյ գայցեն դարձ

Ճշմարիտ հաւատոյ ջահն անցնելով անոնց սրտերէն եւ անհաւատութեան խաւարամած խառնափնդոր վիճակի մը մատնելով զանոնք:

17. «Զոր օրինակ, կ'ըսէ Սեբերիանոս քան զամենայն պատերազմ տան պատերազմ դժնդակ է, նոյնպէս քան զամենայն մոլորութիւն՝ հերձուածողացն մոլորութիւն, որ թուին թէ զնոյն ընտանութիւն ունիցի, եւ զնոյն խոստումն Աստուածպաշտութեան, զգեցեալ զկերպարանս Աստուածպաշտութեան եւ մարտնչիցին ընդ ճշմարտութեանն, զորոց ասէ Պաւլոս, եթէ զկերպարանս ճշմարտութեան ունին, եւ ի զօրութենէ ուրացեալ են»¹:

18. Այսպիսիք Ս. Եկեղեցիէն բաժնուած ըլլալնին արգարացնելու, եւ իրենց չար աղանդոյն ճշմարիտ եկեղեցւոյ անունը տալու, եւ քրիստոսի պատուական արեամբը գնուած հոգիները հետզհետէ իրենց մոլորութեան թակարդին մէջ որսալու համար, մարդասպան սատանային խորհրդովն ու-

յափշտակողքի ձեզ, որք ոչ խնայիցեն հօտին»:

¹ ՍԵԲԵՐ. ՃԱՌ. Գ. Էջ 42. տպ. ՎԵՆԵԱ:

րիշ յարմար միջոց չեն գտած, բայց եթէ ամէն ճիշդ ու ջանք ի դործ գնել մի միայն աշխարհածաւալ առաքելական սուրբ եկեղեցին հազար ու մէկ սին սնոտի ամբաստանութեամբք, իբրեւ կուսպաշտ բողոքովին սատանայական եւ դժոխային ներկայացնել առեւ սառնիկ ժողովրդեան առջեւ:

19. «Զոր օրինակ, կ'ըսէ դարձեալ Սեբերիանոս, քան զամենայն պատերազմ, ընտանի պատերազմն չար է. նոյնպէս քան զամենայն մոլորութիւնս՝ հերձուածողացն մոլորութիւն, շեթատոս, չճամարիմ ինչ օտարութիւն, քանզի թշնամի է խաչին. զհէտայն չգրեմ ինչ, քանզի յայտնի իսկ թշնամի է: Հերձուածողն որ պատճառի դաւանել զքրիստոս, եւ ուրայ ի քրիստոսէ: Որ բարբի քարոզել զհոգին սուրբ, եւ հայհոյէ զսուրբ Հոգին, այն պատերազմ տագնապէ զիս իբրեւ զընտանի պատերազմ»¹: — Եւ ո՞վ է անիկա որ այս ընթացքը տեսնելով չաղաղակէ Եղեկիայի հետ

¹ ՍԵԲԵՐ. ՃԱՌ. Գ. Էջ 41. տպ. ՎԵՆԵԱ:

“այսօր է օր նեղութեան եւ նախատանաց եւ կշտամբութեան եւ բարկութեան”¹: Եւ չստիպուի ձայնակից ըլլալու Երեմիայի՝ որ կ'ըսէ “Այս ազգերն են՝ որք իրենց Տէր Աստուծոյն ձայնին մօտիկ չըլին եւ խրատը չընդունեցան: Պակտեցաւ հաւատքը եւ ճշմարտութիւնը վերցունեցաւ անոնց բերնէն”²:

Լ՜. Այս պատճառաւ էր, կ'ըսէ Ս. Օգոստինոս իւր դարձը ուշացնելն ու կաթողիկէ եկեղեցւոյ դէմ սաստկութեամբ մաքառիլը: Բայց հազիւ թէ ճանչցաւ ճշմարտութիւնը, անմիջապէս սրեց իւր գրիչը հաւատոյ թշնամեաց օստանայական հնարքներն աշխարհի առջեւ խոյտառակելու համար: Որպէս զի չըլլայ թէ իրեն պէս խաբուողներ ըլլան՝ Ս. Եկեղեցւոյ դէմ եղած բազմաթիւ անհիմն զրպարտութեանց ակնաջ գնելով, այսպէս կը խօսի իւր խոստովանութեան գրքին

¹ Ես. Լ՜. 3:

² Երեմ. Է. 28: “Այս ազգք են՝ որք ո՛չ լուան ձայնի Տեառն Աստուծոյ իւրեանց, եւ ո՛չ ընկալան գիրատ: Պակտեցան հաւատք, եւ բարձաւ ճշմարտութիւն ի բերանոյ նոցա”:

մէջ: “Երբ ճշմարտութիւնը ճանչցայ, ամօթախառն ուրախութիւն մը տիրեց իմ վրաս: Կը ցաւէի այնչափ տարիներ եւ մինչեւ այս ատենս կաթողիկէ եկեղեցւոյ հաւատքը չընդունելուս, այլ իմ մարմնական երեւակայութեանս խաբէութեանը հետեւած ըլլալուս վրայ: Չարասիրտ ու յանդուգն ըլլալով՝ կ'ամբաստանէի կաթողիկէ եկեղեցին՝ իրեն դէմ լսածներովս: Աւելի պատրաստ էի ստուծիւնն ընդգրկելու՝ քան թէ ճշմարտութեան հաւատալու: Այսպէս կուրօրէն կը զրպարտէի կաթողիկէ Եկեղեցին: Բայց հիմակ պարզ ի պարզոյ հասկցած եմ թէ Ս. Եկեղեցին երբեք սորվեցուցած չունի այն մուրուրութիւններն, որոնց դէմ ես այնչափ սաստկութեամբ մաքառեցայ”¹:

Խ. Ստոյգ եւ ճշմարիտ է թէ հիմակուան ժամանակներս կան եւ կը գըտնուին ո՛չ սակաւ անձինքներ՝ որոց ականջին միշտ քաղցրալուր կը հնչէ կաթողիկէ եկեղեցւոյ զրպարտիչներուն ձայնը: Գճմարտութեան քարո-

¹ Առ Յովհ. Կոթէրի ի յառաջ. գրողն որ կոչի “Զրպարտութիւն եւ ճշմարտութիւն”:

զինները միշտ ատելի եղած զրպար-
տուած եւ չարչարուած են¹: “Զիմաս-
տունս եւ զՏանճարեզս անմիտս կո-
չեն”²: Եւ անոնց համար պատրաս-
տուած է նեղութեան հացն ու ջուրը³:
Շողորթ ու խաբեբայ մարդկան ձայնը
հեշտալուր կու գայ իրենց⁴: Իրենց

¹ Գ. Թագ. Է. 8. 24: “Եւ ասէ ար-
քայ Իսրայէլի ծնողս փառս. է աստ այլ մի
Աստուծոյ հարցանել նովա զՏէր, եւ ես
ատեցի զնա, զի ոչ խօսի զինէն բարի, այլ
չար, Միքիա որդի Յեմիայ: Եւ մատեաւ
Սեղեկիա որդի Քանանու, եւ էհու Մի-
սայի զնոցա Զուր, եւ ասէ, որ հոգի
Տեառն է այն, որ էանց յինէն, եւ խօ-
սեցաւ ի քեզ”: Յուդ. Է. 26: “Եւ
եղեւ իբրեւ դադարեաց Աքիովը ի խօսելոյ
զբանս զայս. տրտնջեաց ամենայն բանակն,
որք շուրջ էին զնորանաւն”: Յուդ. Է. 7:
“Եւ ետ հրաման հորեփուռէս ծա-
ռայից իւրոց... ունել եւ կապել զԱքիովը
եւ տանել զնա ի Բետիղուա, եւ մատ-
նել զնա ի ձեռս որդւոցն Իսրայէլի”:

² Առ. Դ. 21:

³ Գ. Թագ. Է. 26. 27: “Եւ ասէ ար-
քայ Իսրայէլի, կալարուք զՄիքիա... դիք
զդա ի բանտի, եւ կերեցէ զհաց նեղու-
թեան եւ զջուր նեղութեան”:

⁴ Գ. Թագ. Է. 6: “Եւ ժողովեաց ար-
քայն Իսրայէլի զամենայն մարգարէս իբրեւ
արս չորեքհարիւր. եւ ասէ ցնոսա արքայ,
երթայց յիսամաթ Գաղաադու ի պատե-

հպարտութիւնը վերաւորող հոգե-
շունչ պատգամախօսներէն կը զգուին
ու կը գարշին¹: Մանաւանդ երբ Աս-
տուծոյ լուծը կը ծանրանայ իրենց
ամբարտաւանութեան մոլեգնութեան
կամ ապականութեան վրայ, այլ եւս
ականջին կը գոցեն ճմարտութեան
քարոզութիւնը չլսելու համար²: Եւ
իրենց կատարութեան ձեռքէն հնարք
մը չի փախչիր եկեղեցին հալածելու
համար: Օգոստինոսի պէս շատերը
Ս. Եկեղեցին իբրեւ մոլորութեան քա-
րոզիչ կոյր զկուրպն կը բամբասեն,
առանց երբեք հետադառնելու, թէ
որոնք են նորա ճմարիտ եւ հարազատ
վարդապետութիւնները՝ զորս ի սկզբ-
բանէ ի վեր բարձրաձայն քարոզած

րազմ, թէ գտեղի կալայց. եւ ասեն, ել,
եւ տալով սացէ Տէր ի ձեռս արքային”:

¹ Ամով. Է. 12: “Եւ ասէ Ամաիա
ցԱմովս տեսանողդ տուր տեղի գնա՛յ յեր-
կիրն հրէաստանի եւ անդ կեաց եւ անդէն
մարգարէասջիր”: Յուդ. Է. 27. Է. 1:

² Գործ. Է. 54: “Եւ լուեալ զայս զայ-
րանային ի սիրտս իւրեանց, եւ կրճտէին
զատամանն ի վերայ նորա”: Գործ. Է. 56:
“Աղաղակեալ ի ձայն մեծ խցին զականջս
իւրեանց, եւ դիմեցին առհասարակ ի վե-
րայ նորա”:

է. Եւ որո՞նք են անդուռն բերան
 թշնամեաց զրպարտութիւններն: Այս
 զանազանութիւնն երբեք գործերնուն
 չի գար: Այլ հեթանոսաց պէս փոյթ
 եւ ժիր են յախուռն դատելու եւ դա-
 տափետելու Ս. Եկեղեցին իբրեւ թէ
 ամենայն անտեղի՝ յիմարական եւ
 ամբարիշտ վարդապետութեանց ու-
 սուցիչ ըլլար: Բայց երբ ուշի ուշով
 քննութեան առնուն՝ նորա քրիստո-
 նէական ճշմարտութիւններն՝ իրենք
 ալ ձայնակից պիտի ըլլան Օգոստի-
 նոսի նրբամիտ վարդապետին՝ հաստա-
 տելով թէ Եկեղեցին երբեք մոլորու-
 թիւն քարոզած չունի:

Խ. «Թէպէտ եւ կաթողիկէ հա-
 ւատքը, կ'ըսէ իրապէթ բողբոջական
 աստուածաբանը, թէպէտ եւ կա-
 թողիկէ հաւատքը այնպէս «ոպիւս
 ըլլաւ, ինչպէս» որ ոմանք կը պնդեն,
 բայց ի՞նչպէս եղած է որ անիկա ան-
 ցելոյն մէջ երբեք չէ ջնջուած արմա-
 տաքի: Ճշմարտիւ երբ Պապը մեծա-
 զօր իշխանութիւն մը կը վայելէր,
 երբ մինչեւ թագաւորք ստիպուած
 էին խոնարհելու իւր առաջին՝ կրնար
 ըսուիլ, եւ քիչ մ'աւելի արդարացի
 պատրուակաւ կրնայինք ըսել՝ թէ Ո՛՛՛

ՈՒՔ ԿԸ ՅԱՆԴԳՆԷՐ ԿԱԹՈՂԻԿԷ
 ՀԱՒԱՏՔԻՆ ԴԷՄ ԻՒՐ ՄՏԱՑ ԶԷՆ-
 ՔԵՐԸ ՀՈՂԱՑՆԵԼ: Բայց մենք տե-
 սանք Պապին օտար երկիր գերի եր-
 թալը: Տեսանք զինքը գրեթէ բոլորու-
 վին զուրկ հանգերձէ եւ կերակուրէ:
 Վերջապէս տեսանք որ մեր երկրա-
 գունտին վրայ գտնուած մամուլնե-
 րուն կէսէն աւելին կատարեալ ազա-
 տութեամբ՝ տպագրութեամբ՝ իրենց
 քմահաճոյիցը համաձայն խօսեցան եւ
 գրեցին Պապին եւ անոր հաւատքին
 վրայ: Եւ դարձեալ միթէ չտեսանք
 որ ահա երեւի Գաբրիէլ է՝ բոլոր բո-
 ղբոջական աղանդները կը յոգնին կա-
 թողիկէ հաւատքը ջնջելու համար եւ
 երեւի Գաբրիէլ է՝ ինչ չէնք տեսներ, որ
 դեռ նոյն այն հաւատքն է քրիստո-
 նէութեան տիեզերակալ հաւատքը:
 Մանաւանդ թէ հիմակ այս վայրկե-
 նիս ականատես չենք նոյն իսկ այս
 թագաւորութեան (Անգղիոյ) մէջ ա-
 նոր ընդարձակուելուն, ուր որ ԲՈՂՈ-
 ՔԱԿԱՆ ՆՈՒՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ
 ՏԱՐԵԿԱՆ ՈՒԹԱՐ ՄԻԼԻՈՆ ՍԹԵՌ-
 ԼԻՆ ԼԻՐԱՑ Կ'ԸՆԴՈՒՆԻՆ: Եւ ուր որ
 կաթողիկները դեռ խստիւ արտաք-
 սուած են ամէն իշխանութենէ: Եւ մի

քանի կէտերու մէջ բոլոր աշխարհա-
վարական եւ քաղաքային իրաւունք-
ներէ՝ իրենց կաթողիկ նախահայրերէն
հաստատուած սահմանադրութեան մը
տակ: ԿԱՐԵՆԻՒՄ Է ՌԻՐԵՄՆ ՈՐ ԱՅՍ
ՀԱՒԱՏՔԷԼ ՍՈՒՏ ԸԼԼԱՅ: Կարենլի Է
որ այս պաշտօնը կռակաշտական սե-
պուի: Կարենլի Է որ հարկաւոր սե-
պուէր զայն ջնջել օրինաց տրամադրու-
թեան նայելով: Արեւմտեան հաւա-
տանք թէ մեր բարեղն եւ մեր պա-
տուոյն համար հարկաւոր էր մեր հայ-
րենի երկիրն ասպատակելով ներքեւ
վրայ դարձնել, բռնաբարել սեպհա-
կանութեան բոլոր իրաւունքներն, ա-
րեամբ ողողել գաւառը, մեր կրօնքը
փոխելու համար¹:

Ի՞նչ. Բիշ մըն ալ մտիկ ընենք բո-
ղոքականութեան կատաղի նահապե-
տին Լուտերի կաթողիկէ եկեղեցւոյ
նկատմամբ ըրած սքանչելի խոստովա-
նութեանը: Մարպուրկի նշանաւոր
վիճարանութեան մէջ, Զուինգլի կ'ա-
ռարկէր Լուտերի թէ Ամենասուրբ Հա-

ղորդութեան խորհրդոյն մէջ Յիսուսի
Քրիստոսի իրական ներկայութիւնը՝
պապականութեան վարդապետութիւն
մըն է:

Ի՞նչ. «Բայց այն ատեն, կը պատաս-
խանէ Լուտեր, պէտք է ուրանալ բոլոր
Սուրբ Գիրքը եւ քարոզութեան պաշ-
տօնը: Վասն զի մէնք ալ մենք ալ
Պապին առաջ ենք: Մենք բողոքականքս
կը խոստովանինք թէ պապականու-
թեան մէջ են փրկութեան ճշմարտու-
թիւնները, մանաւանդ յիսուսեան
մէն քրիստոս, եւ թէ մենք անկից առած
ենք: Վասն զի կը խոստովանինք թէ
Պապականութեան մէջ է ճշմարիտ
Սուրբ Գիրքը, ճշմարիտ Ակրտութիւնը,
սեղանոյն ճշմարիտ խորհուրդը, մեղաց
թողութեան ճշմարիտ բանալիները,
քարոզութեան ճշմարիտ պաշտօնը,
ճշմարիտ քրիստոնէական վարդապե-
տութիւնը, տէրունական աղօթքը,
հաւատոյ հանգանակը, տասնաբա-
նեայ պատուիրանքը, ... Է վերայ այս
մէնայնի իւր յաւելում թէ ՃՇՄԱՐԻՏ
ՔՐԻՍՏՈՆԷՆԻԹԻԻՆԷՆ ՊԱՊԱԿԱՆՈՒ-
ԹԵԱՆ ՄԷՋ Է»¹:

¹ Պատմ. բողոքական նորոգականու-
թեան յԱնգղիա եւ յԻրլանտա թուղթ.
է, § 205. Առ Հ. Բերովէի, յիշ. գործ.:

¹ Գործք Լուտերի բողոքական տպագր.
Ենայի. էջ 408 եւ 409 առ Հօրն Սէկ.

ԽԴ. Արդ հակառակորդաց խաղալուր բառովը զրուցելու համար նախ՝ քանի որ ՊԱՊԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ սեպհականութիւնն է ճշմարիտ քրիստոնէութիւնը, ուրեմն ի հարկէ ստիպուած ենք հետեւցնելու թէ բողոքական աղանդները չունին բնաւ ճշմարիտ քրիստոնէութիւն, վասն զի ինչ որ կը հաստատէ եկեղեցին, կ'ուրանան բողոքականք։ Երկրորդ պէտք է հետեւցնել դարձեալ թէ հաւատոյ տարածումը կաթողիկէ եկեղեցւոյ իրաւունքն ու պարտաւորութիւնն է, մինչդեռ բողոքականաց կողմանէ ասիկա անիմաստ ընթացք ու անիրաւութիւն մըն է։

ԽԵ. Ահա ժողովրդապետական զբաղմանցս թղլտուութեան համմատ, գլխաւորապէս բողոքականներուն հակառակած կամ զրպարտած կրօնական ամէն կէտերուն նկատմամբ, մեր վարդապետական-բարոյական բազմաթիւ ճառերէ բաղկացեալ աշխատանաց գլխաւոր եւ առաջին նպատակն ալ այս է, այսինքն թէ յիշեցնել Յիսուսի Քրիստոսի Անարատ Հարսին կաթո-

Չրոյցք ի վերայ արդի բողոքականութեան էջ 70։

ղիկէ սուրբ Եկեղեցւոյ անարատ եւ ողջամիտ վարդապետութիւններն։ Ինչպէս որ էին՝ եւ են ըստ ինքեան Առաքելոյ ժամանակներէն սկսեալ մինչեւ հիմակ միշտ անփոփոխ եւ անայլալիցի։ Որպէս զի ամենայն ոք առանց ականջ դնելու անիրաւ զրպարտութեանց, հետամուտ ըլլայ ճանչնալու եւ հասկնալու կաթողիկէ եկեղեցւոյ ուղղափառ ճշմարիտ հաւատքը, որուն միայն տրուած է իբրեւ զսիւնն հրեղէն անմլար՝ առաջնորդել Ազամայ տարաբանտ որդւոց այս վշտաց եւ նեղութեանց Եգիպտոսէն՝ դէպ ի երկնաւոր երկիրն աւետեաց։

ԽԶ. Մեր այս գրաւոր աշխատութեանց պարունակութիւնը մասնաւորապէս բողոքականներուն ուղղուած է։ Որոց Պարագլուխներն իրենց անձնական անասնական կրքերէն դրդուած, տասնութեցերորդ դարուն սկիզբները երեւան ելան։ Եւ նոյն իսկ իրարու մէջ եւս այլեւայլ հակառակ ընդդէմ

¹ Եկեղ. թ. 21, 22: “Եւ Աստուած առաջնորդէր նոցա զցերեկ սեամբ ամպոյ, ցունցանել նոցա զճանապարհն: Եւ զցայտ սեամբ հրոյ լուսատու լինել նոցա ի գնալն՝ զցայտ եւ զցերեկ”:

Ճիւղերու բաժնուելով, Սենաար դաշ-
տին Աստուածային բարկութեան քա-
րող սքանչելեաց՝ խառնակութեան
նոր եւ ահբերի տեսարան մ'ընծայեցին
բովանդակ աշխարհի՝: Վասն զի տէր
է «որ խորամանկներուն խորհուրդները
կը փոփոխէ, եւ անոնց ձեռքերը
ճշմարտութիւն չպիտի գործեն»²: Ին-
չու որ «ճշմարտութիւնը մի է եւ ան-
բաժան՝ ստուծիւնը շատ մը ճիւղեր
ունի»³: Ինչպէս որ բազայայտ կերպով
կը խոստովանի Լուսեր հայր եւ ծնող
բողոքականութեան ըսելով «ԵՍ ԻՄ
ՄՈԼՈՐԱԾ ԸԼԼԱԼԱԼՈՒՍ ՎՐԱՅ
ՉԵՄ ՋԱՐՄԱՆԱՐ, ԱՅԼ ՇԱՏ
ԿԸ ՋԱՐՄԱՆԱՄ՝ ԹԷ ԻՆՉ-
ՊԷՍ ԽԵՆԴԻ ՄԸ ԿՐՑԱԻ ԱՅԴ-
ՉԱՓ ԽԵՆԴԻԲ ԷԱՍՑՆԵԼ»⁴:

¹ Ծնն. Ժ. 7: «Եկայք իջուք եւ խառ-
նակեցուք անդ զեզուս նոցա, զի մի լսեցեն
իւրաքանչիւր բարաւոյ ընկերի իւրոյ»:

² Յովբ. 1. 12: «Որ փոփոխէ զխոր-
հուրդս խորամանկաց, եւ ոչ գործեցեն
ձեռք նոցա զճշմարտութիւն»:

³ Խոսքով եպիսկոպոս Անձեւացեաց, ի
Մեկն. պատար. «մի է ճշմարտութիւնն,
ստուծիւնն ի բազումս բաժանի»:

⁴ Լուսեր առ Սվէնտկուրկ: «Ճշմա-
րիտ քրիստոնէական եկեղեցի» եւն. տպ.
1771, էջ 481:

— Որք ամենայն ճգամք աշխատե-
ցան իրենց վրայ ճշմարտելու Սաղմո-
սերգու Մարգարէին խօսքը «կրակի
տուին քու սրբութիւնդ երկրիս վրայ,
քու անուանդ խորանը պղծեցին: Ա-
նոնք ամէնքն ալ մէկտեղ ըսին իրենց
սրտերուն մէջ, եկէ՛ք՝ դադրեցնենք
Աստուծոյ ամէն տօները երկրիս երե-
սէն»¹:

Իէ. Այս կարծեցեալ նորոգականաց
ընթացքը այսպէս կը նկարագրէ կոպ-
պէթ բողոքականը. «Աշխարհքս եր-
բեք դարու մը մէջ ալ տեսած չունէր՝
կաթողիկէ կրօնից ԸՆՏՐԵԱԼ ՆՈՐՈ-
ԳԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԼՈՒՏԵՐԻ՝ ՋՈՒ-
ԻՆԳԼԻՒ՝ ԿԱԼՈՒԻՆԻ՝ ՀԵՆՐԻԿՈՍ ԸՒ՝
ՊԷՋԻ ԵՒ ԱՍՈՆՑ ՆՄԱՆ ԱՅՍՊԷՍ
ՆՇԱՆԱՒՈՐ ԱՆ ՀԱՒԱՏ ՉԱ-
ՐԱԳՈՐԾՆԵՐՈՒ ԽՈՒԺԱՆ ՄԸ: —
Առնչո՛ւ ԽԷՆ ԽԷՆ ԵՒ՝ Զոյն Ի՛նչ իրենց
հետեւողներուն երկարացաւ խորո-
վանութեանը համար, ԳԱՅԹԱԿԱԼԵԼԻ

¹ Սաղմ. հգ. 7, 8: «Արեցին ի հոր
զսրբութիւն քո յերկրի. պղծեցին զխո-
րան անուան քոյ: Ասացին ի սիրտ. իւ-
րեանց ազգք նոցա ի միասին, եկայք՝ լուե-
ցուսցուք զամենայն տօնս Աստուծոյ յեր-
կրէ»:

ՄՈԼՈՒԹԵԱՄԲ ԵՆԱՆԱՌՈՐ ՀԱՆ-
ԴԻՍԱՑԱԾ Է: Որոնք միայն այս կե-
տիս մէջ միաբանած էին թէ — ԲԱՐԻ
ԳՈՐԾՔԵՐՆ ԱՆՕԳՈՒՏ ԵՆ: Եւ
ստուգիւ իրենց վարքն ու բռնած ճամ-
բան ալ նոյն այս վարդապետութեան
անկեղծութիւնը կը հաստատէր:
Վասն զի 24ԱՐ ԱՆՈՆՑ ՄԷՋ ՄԷԿ
ՄԸ՝ ՈՐ ԻՒՐ ԳՈՐԾՔԵՐՈՎԸ ՄԱ-
ՀԱՊԱՐՏ ԵՒ ԿԱՆԱՂԱՆԻ ԱՐԺԱՆԻ
ԵՂԱԾ 2ԸԼԼԱՐ»¹:

Էջ. Պապութիւնը կամ Պապին
պաշտօնը, կ'ըսէ դարձեալ Կապէթ
բողոքականը, թագաւորութեանց եւ
կայսրութեանց մեծամեծ եւ ամէն
կերպ յեղափոխութեանց մէջ միշտ եւ
հանապազ կանգուն մնաց: Հռովմէա-
կան Կայսրութիւնն՝ որ քրիստոնէա-
կան դարուն սկիզբը իւր փառաց գա-
գաթնակէտին հասած բարձրացած էր
ու կը տարածուէր գրեթէ բոլանդակ
Եւրոպա եւ մասամբ մը Ափրիկէ եւ
Ասիա, բոլորովին կործանեցաւ: Բայց
Պապութիւնը մնաց անյողդողդ: Եւ

¹ Պատմ. բողոք. նորոգականութեան
յԱնգղիա եւ յԻրլանտա. նամակ. 7. § 200.
առ. Հ. քերովբէի:

այն ատեն երբ սկսաւ “ԱՒԵՐՆ ՈՒ
ԱՒԱՐԱՌՈՒԹԻՒՆԸ” որ հասարակո-
րէն “նորոգականութիւն” կ'ըսուի, ար-
դէն տասն եւ հինգ դարերու մէջ եր-
կո- հարիւր քառ եւ հինգ պաղեր պարտ-
ուպատշաճ կերպով եւ անընդհատ
յաջորդած էին իրարու»:

Էջ. “Անգղիոյ Եկեղեցւոյն պատ-
մութիւնը՝ մինչեւ նորոգականութեան
ժամանակը, մեզի համար խորին հո-
գատարութեան առարկայ է: Այս
պատմութեան վրայ հարեւանցի ակ-
նարկ մը՝ գլխաւոր գործոց մերի ծրա-
գիրը պիտի ցուցնէ թէ՝ “ՈՐՉԱՓ
ՍՏԱՆՕՍ՝ ՈՐՉԱՓ ԱՆԻՐԱՒ ՄԱՐ-
ԴԻԿ ԵՆ ԵՂԵՐ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵ-
ՂԵՑԻՆ ԵՒ ԻՒՐ ՊԱՊԵՐՆ ԱՆԱՐ-
ԳՈՂՆԵՐՆ»¹. “Փրկութիւն ի թշնա-

¹ Պատմ. բողոք. նորոգականութեան
յԱնգղիա եւ յԻրլանտա. թուղթ. Բ. §
40. առ. Հ. քերովբէի: Բողոքակա-
նաց Պարագրութիւններուն անառակ վար-
քը, մեր “Եկեղեցի կաթողիկէ եւ Պա-
րագրութիւն բողոքականութեան” անունով
գործքին մէջ, նոյն իսկ բողոքականաց
վկայութեամբ բնդարձակ կերպով հաս-
տատած ենք: — Այսու հանգերձ չենք
ուզեր բոլորովին լուռութեամբ անցնիլ բո-
ղոքականութեան բուն Պարագրութիւն

մեաց մերոց, զի «քան զամենայն յաղթէ ճշմարտութիւն»:

Ձ. Բայց բողոքականութեան Պառագլուխ «այս աւարառու եւ ան-

տերի վրայօք: «Լուտեր, կ'ընէ կոպակեթ Բողոքականը, (յիշեալ գործ), Լուտեր իւր գրութեանց մէջ կը խոստովանի թէ իւր հաւատքն ուրացած եւ բողոքականութեան նահապետ եղած է սատանայի պատճառաբանութիւններէն խաբուելով, որուն հետ կ'ուտէ կը խմէ եւ կը պառկի եղեր իւր անձնական վկայութեանը համաձայն: Մեղանթոն՝ Լուտերի աշակերտը, այսպէս կը կոչէ իւր վարդապետը. «Բարդուէրդ Գալան» որ զուրկ է ամէն կերպ մարդասիրութենէ եւ գթութենէ. աւելի հրէայ է, քան թէ քրիստոնեայ»: — Բայց բողոքականներէն «ՀԻՆԳԵՐՈՒԴ ԱՒԵՏԱՐՊԵՐԿԻՆ՝ ԱՅՐ ԱՍՏՈՒԾՈՅ» կոչուած այս անձնաւորութիւնը՝ ամենայն ոք լաւ պիտի ճանչնայ՝ եթէ զիջանի գէթ մէկ անգամ՝ ականջ դնել անոր բրած աղօթքին: «Ո՛վ Աստուած իմ, կ'աղօթէ Լուտեր, Ո՛վ Աստուած իմ՝ բու բարութեամբդ հոգա եւ տուր մեզի զգեաւոր գլխարկներ եւ վերարկուներ. խիստ պարարտ զուարակներ, ուլեր՝ եղներ եւ խոյեր: Ո՛վ տէր, տուր մեզի շատ մը կիներ եւ քիչ գաւակներ. Լ՝մէն: Չհիւանդանալու եւ չձանձրանալու ճշմարիտ միջոցը՝ լաւ ուտել ու խմել է»: Ժողովքէր բողոքական, կեանք Լուտերի էջ 225: — Ա. Յ. Մ. Գլուխ,

հաւատ չարագործները» չունեցա՞ն ձեռքերնին օրինաւոր պատճառներ կաթողիկէ Եկեղեցւոյ դէմ գլուխ վերցնելու համար: — Մտիկ ընենք Գլխամանի Եպիսկոպոսին Մասիլիոնի խօսքերը. «Ժողովուրդս այս շրթամբք պաշտէ զիս եւ սիրտք իւրեանց հեռացեալ մեկուսի են յիշէն»: ... «Ես գիտեմ» որ անցեալ դարուն մէջ հերետիկոսութիւնը բնաբանիս այս խօսքերէն առիթ առաւ մոլորութեան եւ պատուական զրպարտութեան՝ մեղադրելով եկեղեցին այս մասիս՝ իբրեւ թէ սինակոկալին մոլորութիւններն իրեն որդեգրած ըլլար: Մեր խորհուրդներուն նուիրական հաստատութիւնը՝ Սրբոց եւ Մարեմայ ընծայուած պատիւները՝ պահքերն ու հսկումները, տաճարաց եւ խորաններու արդու զարդը, պաշտաման արտաքին եւ պատկառելի հանդէսները, դարաւոր անյիշատակ ժամանակներէ ծագած եւ

Գործ. բողոքականութիւն խայտառակեալ, էջ 196. Դ. տպ. Լիւ. 1855: — Լուտերի այս աղօթքը Պօթ մոլեռանդն բողոքական եւս ուրացած է: Արդեօք կարելի՞ է գտնել ասկից աւելի գարշելի Եպիսկոպոսն աղանդաւոր մը:

ընդհանուր այն սովորութիւններն, որոց հաստատութեան ժամանակին նոյն իսկ անյայտութիւնն՝ անհերքելի ապացոյց մըն է իրենց սրբութեանը: Բայց այս ամէնքն ալ հերձուածոյն բերանը՝ Աստուծոյ օրինաց հակառակ մարդկային աւանդութիւններ նկատուեցան: Եւ նախընթաց դարերուն մէջ պարզամտաց տգիտութենէն եւ աւելորդապաշտութենէն սպրդած մի քանի անկարգութիւնները մեր վրայ ձգուեցան, իբրեւ թէ այդպէս ըլլար բոլոր եկեղեցեաց հաւատքն ու դաւանութիւնը¹:

Յ. Այսու հանդերձ, Աստուած չընէ որ ես ուղեմ կաթողիկէ հաղորդութենէն հերձուածներն եւ ոչ իսկ թեթեւ կերպով մը վշտացնել: Վասն զի անաչառ պատմութիւնը կը վկայէ, եւ ամենուն ալ յայտնի է, որ ոչ թէ հիմակուան բողոքականք՝ այլ իրենց նախնիք խորտակած են հին ժամանակներէ ի վեր զիրենք կաթողիկէ Հռովմէական եկեղեցւոյ հետ միացնող կապը: Ազոխը իրենց հայրերը կե-

¹ Չորեքշ. 4. շաբ. քառասն. Ճշմարիտ պաշտաման վրայ:

րան եւ որդւոց ակռաններն առնուեցան:

ՅԲ. Գիտեմ թէ տղայութենէ սկսեալ գերծեալ տախտակի նման սրտերու վրայ դրոշմուած կանխակալ կարծիքները, հայրենեաց եւ ազգականութեան կապերը, փառք աշխարհի եւ աւագութիւնք՝ նկատմունք մարդկային. այս ամէնքն ալ որչափ զօրութիւն ունին նոյն իսկ ուղեմ հանձարներն ալ առ կախ թողլու, կամ կաշկանդելու որ ճշմարտութիւնը կատարելապէս ճանչնալէն եւ ըմբռնելէն ետքն ալ չընդգրկեն: Մարդկան փառքը Աստուծոյ փառքէն աւելի սիրեն եւ վեր դասեն¹: «Պօղոսին քովէն դուրս ելան ոչն հրէաներն՝ որոնք իրարու մէջ շատ մը խնդիրներ ունէին²: — Եւ ամէնէն աւելի սէր անիրաւ մամոնայի: Վասն զի իմաստնոյն խօսքին համաձայն, մանաւանդ հիմակուան դարուս մէջ «ա-

¹ Թովհ. ԺԲ. 43: «Քանզի սիրեցին զփառս մարդկան առաւել քան զփառսն Աստուծոյ»:

² Գործ. էԷ. 29: «Արտաքս զնացին ի նմանէ (ի Պօղոսէ) հրէայքն որք ունէին ի մէջ ինքեանց բազում խնդիրս»:

մէն մարդ արծաթին պիտի մտիկ ընէ՞»¹։ Որով յղկացած են բողոքական ընկերութիւնք։ Ոսկով բեռնաւորեալ ամպեր՝ որք արեւմուտքէն եւ մեր հակոտնեայ երկիրներէն վեր կը բարձրանան կ'երեւին մեր հորիզոններուն վրայ, իրենց ոսկի անձրեւներուն չափովը՝ հետզհետէ իրենց մոլորութեան թոյնը սրտերու վրայ տարածելու եւ արմատացնելու համար։

ԺԳ. Գիտեմ թէ կաթողիկոսներուն բաժքերը՝ սովորութիւններն ու արարողութիւնները, թէ բերանացի եւ թէ հրապարակաւ՝ այնքան գիբքերու եւ թերթերու մէջ, որքան հազարումէկ անիրաւ ամբաստանութեանց եւ զբւարտութեանց սեւաթոյր գոյներով գծագրուած են։ Որպէս զի կաթողիկոսութիւնն ամենուն ալ ատելի ցուցնեն՝ եւ դէպ ի ճշմարտութիւն եւ ի միութիւն մղում եւ խայթ մը զգացող ուղղախոհ հոգիներուն միտքերը պղտորեն։ — Այս ամէնքն ալ առիթ կ'ընծայեն ինծի, միութենէ բաժանելոց վրայ աւելի գորովալից կարեկ-

ցութեան եւ արգահատանաց աչքերով նայելու։

ԺԴ. Եւ աւելի պարզ խօսելու համար, մենք կաթողիկոսներս կը սիրենք բողոքականները՝ կ'ատենք բողոքականութիւնը։ Ինչպէս որ սիրել պէտք է մոլորեալը եւ ատել մոլորութիւնը, սիրելու է մեղաւորը եւ ատելու է մեղքը։ Կը սիրենք բողոքականները՝ վասն զի Աստուած ալ կը սիրէ զանոնք, եւ Յիսուսի Անարատ Գառին արիւնը ինչպէս ամէն մարդիկներու՝ նոյնպէս անոնց համար ալ թափուած է։ Բողոքականը եղբայր մըն է՝ զոր մենք ամէնքնիս ալ պէտք է որ սիրենք։ Կ'ատենք բողոքականութիւնը՝ վասն զի ճշմարտութեան դէմ ապստամբութիւն մըն է, եւ զոր Աստուած ալ կ'ատէ եւ կը դատապարտէ, ինչպէս որ ատեց եւ դատապարտեց հրեշտակաց ապստամբութիւնը։ Կը սիրենք բողոքականները վասն զի անոնցմէ շատերը բողոքական մոլորութեան մէջ ծնած են առանց իրենց յանցանացը¹։ Եւ եթէ երբեք ծանր խօսք մը նշմարելու

¹ Թող. Ժ. 19։ «Արծաթոյ լուիցէ ամենայն ոք»։

¹ Տես Սէկիւր, Զրոյցք ի վերայ արդի բողոքականութեան, էջ 13, տպ. 42րդ. Փարիզ. 1898։

ըլլան մեր բովանդակ գրուածոց մէջ, զորս հետզհետէ պիտի հրատարակենք, կ'աղաչեմ եւ կը պաղատիմ որ ոչ թէ իրենց անձին, այլ իրենց յօլորոնքները վրայ հասկնան: Մանաւանդ եթէ կ'ուզեն ընդունիլ «աւելի աղէկ են բարեկամին վէրքերը՝ քան թէ թշնամւոյն կամակոր համբոյրները»¹:

Յէ. Մեր բովանդակ պատճառները գլխաւորապէս Ս. Գրոց խօսքերուն վրայ հիմնուած են:

Ծղ. Առաջ պիտի բերենք նաեւ հնու-թեամբ նշանաւոր այն սրբոց Հարց կամ եկեղեցական մատենագրաց վկայութիւններն՝ եւ այն ընդհանուր ժողովոց վճիռներն՝ զորս բանիբուն եւ տրամաբան բողոքականներէն ոչ ոք յանդգնած է մերժել:

Յէ. Պիտի աւելցնենք նաեւ նշանաւոր Անհաւատից եւ բողոքական հոգեւոր իմաստնոց եւ Աստուածաբանից վկայութիւններն՝ որք կաթողիկէ եկեղեցւոյ ճշմարտութիւնները տրամաբանօրէն ստիպուած են հաստատելու: — Մինչեւ հոս անա-

¹ Առ. Իե. 6: «Լաւ են վէրք բարեկամի, քան զկամակոր համբոյրս թշնամւոյ»:

շաւ եւ ճշմարտախնդիր բողոքականաց ըսելիքը միթէ հատնելու չէ: — Մեր խօսքը այն բողոքականաց հետ է, որք շօրիստոս՝ Աստուած, եւ Ս. Գիրքն

¹ «Բողոքականաց քով մեծ համառութեամբ ձեռնարկուի մէջ գումարուած Հոգեւորաց Ժողովը, 1817 էն ի վեր արգելած է աստուածաբանութեան դպրոցաց մէջ Յիսուսի Բրիստոսի Աստուածութիւնը սորվեցնելը: Մի քանի տարիներ առաջ չորս հովիւներ՝ այս ամբարիշտ արգելքը բանի տեղ չդնելուն համար արքայութեան»:
— «Հոլանտայի մէջ 1860 ին գերմանական ամսաթերթ մը կը հաստատէր թէ հազար հինգ հարիւր քարոզիչներէն՝ հազար չորս հարիւրը Յիսուսի Բրիստոսի Աստուածութիւնը կը հերքէին, ինչնանի կենք Յիսուսի, տիտղոսով ամբարիշտ գործքին հետեւելով»:
— «Կասպարէն բողոքական նշանաւոր մատենագիր մը «ընդհանուր օգուտը բողոքականութեան» իւր գործքին մէջ կը խոստովանի թէ, բողոքական Աստուածաբանութեան այլեւայլ դպրոցաց եօթը հարիւր աշակերտներէն, Յիսուսի Բրիստոսի Աստուածութիւնն ընդունող երեք հարիւր աշակերտ հազիւ կը գտնուէին»:
— «Հոլովաց անհամար բազմութիւն մը գրեթէ բոլոր Գերմանիոյ մէջ Փրկչին Աստուածութիւնը կ'ուրանայ: Այս վարդապետութեան հաւատացող տասնէն մէկ հազիւ կը տեսնուի: Մօտերս էր որ Յիսուս Բրիստոս կը նկատուէր իբրեւ շատախօս, իբրեւ երազատես,

ալ ոչ թէ իբրեւ հասարակ պատմութիւն՝ այլ իբրեւ Աստուածաշունչ լինելունին¹։

ԶԵ. Եւ որովհետեւ հիմնական ժամանակս, Էջմիածնական կամ Լուսաւորչական անունով պարծենալ ուզող մեր սիրելի հայ եղբարք գրեթէ մեծամասնութեան մտքերն ու սրտերը բողբոջականութեան մոլոր սկզբանց հարուածներէն վերադարձաւ կը տեսնուին, ասոր համար ալ զանց չպիտի ընենք Հայաստանեայց եկեղեցւոյ Հոգեւոր սուրբ Հարց եւ նուիրական երգոց վկայութիւններն մէջտեղ բերելու, որպէս զի մտքերնին ինկնայ եւ

իբրեւ առասպելեալ անձնաւորութիւն մը»։ — «Ամերիկայի Միացեալ Նահանգաց Մեթոտական, լուսած ստուարածիւ Բողոքական աղանդը՝ Բրիտանիայի Բողոքական վերաբերեալ ամենայն ուսում իբրեւ աւելորդ եւ նաեւ վրանգաւոր դատած է» եւն.։ Պատմութիւն գործ կոչեցաւ «Բողոքական Հովիւք»։ ԳԼ. Ե. Հովհաննէս Լուսինեանի «Եւրոպայի Եւրոպայի»։

¹ Կան շատ մը բողոքականներ ալ որ ճենովայի Սբէրէր Աստուածաբան ուսուցչին հետեւելով, Սուրբ Գրոց՝ Աստուծոյ Հոգւոյն աղօթելութեամբ գրուած ըլլալը չեն ընդունիր։ Տես Սէկիւր. 98. էջ. յիշ. գործ.։

լաւ ըմբռնեն թէ, որչափ հեռու կը պտտին Հայաստանեայց եկեղեցւոյ սուրբ Հարց սորվեցուցած եւ մեր առաջին հայ հաւատացեալ եղբարք հետ դաւանած եւ ընդունած հաւատոյ վարդապետութիւններէն։

ԶԼ. Ուստի ոչ ոք յանդգնելու է արհամարհանաց աչքով նայելու Լեւոն-Րէպէլեան կամ հասարակաց աղօթքէն քաղուած վկայութեանց, որք սուրբ Հարց վկայութիւններէն աւելի զօրաւոր են, ըստ որում թէ ուսուցանող եւ թէ ուսանող եկեղեցւոյն դաւանութիւնը միանգամայն կը ներկայացնեն։

Կ. Այսպէս ահա մեր ժամանակին թոյլտուութեանը համեմատ՝ ժողովրդեանս մէջ օրական վիճաբանութեան նիւթ եղած բողոքականներուն հակառակած կրօնական ամէն կէտերուն նկատմամբ ալ վարդապետական-բարոյական թէ յօրինուածք եւ թէ թարգմանութիւնք հարկւրէն ոչ սակաւ ծառեր հետցստէ հրատարակելու մտադիր ենք։ Հերիք է որ տպագրութեան մասին բարերար ձեռքեր մեզի յորդոր եւ քաջալեր կարգալու զինջանին։

Ի. Եւ յարմար դատեցինք մէկիկ մէկիկ հրատարակել այս ամէնքն ալ, վասն զի հիմակուան օրերս ընդարձակ հատորներն ծայրէ ծայր աչքէ անցնելու քիչերուն ժամանակը թոյլ կուտայ: Եւ ամենուն ալ կարողութիւնը չի ներեր, մէկէն ի մէկ այդպիսի հատոր մը ձեռք ձգելու:

ԻԲ. Ամէնէն առաջ «Կալուստան» ճառը հրատարակել կը փափաքէինք: Վասն զի ինչպէս որ կ'ըսէ Վինկենտիոս Ալիէնեան՝ «Կաթողիկէ վարդապետութեանց մէջ, չկայ այլ վարդապետութիւն մը՝ որ անյարիր պատճառաբանութեամբք ասկից աւելի կերպարանափոխ եղած ըլլայ ոչ ուղղափառ Աստուածաբաններէ»:

ԻԳ. Եւ թէպէտ այսպիսի աշխատասիրութեանց ձեռնամուկ ըլլալ՝ ոչ մեր տկար խելքին կ'իյննար եւ ոչ ալ մենաւոր առաքելութեանս յարակից հոգեւոր եւ մարմնաւոր բազմահոյլ զբաղմունքները կ'ընէին, այսու ամենայնիւ կիւրակնօրեայ քարոզութեանցս ունկնդիր ճշմարտասէր անձանց փա-

¹ Ի յառաջը. բովանդակութեան համօրէն ուսմանց:

փաքանացն համեմատ, մեր տկարութեամբք զիրենք գրաւոր կերպով եւս յագեցնել ուզելով՝ գիշերները ցերեկի դարձուցած՝ առաջնորդութեամբ հռչակաւոր Աստուածաբանից եւ Մատենադրաց համարձակած ենք այսպիսի գործոց ձեռնարկել: Յիշելով նաեւ Օգոստինոսի խօսքը թէ «օգտակար է որ միեւնոյն» խնդիրներու վրայ, տարբեր ոճով՝ ոչ տարբեր հաւատքով, շատ մը անձինք շատ մը գիրքեր հրատարակեն՝ որպէս զի ամենուն ալ միեւնոյն բանը հասնի՝ ոմանց այսպէս եւ ոմանց այնպէս»:

ԻԴ. Տա՛ր Աստուած որ մոլորութեան ցանցին մէջ բռնուող բազմաթիւ հոգիներ դառնային իրենց նախնեաց հաւատքին՝ ուսկից դարերէ ի վեր բաժնուած են: Եւ քաջայայտ եմ աստուածային բազմագուլթ ողորմութեանն ու շնորհացը՝ եթէ ազնիւ ընթերցողներս՝ գրուածքներս կարդան առանց կանխակալ կարծեաց՝ ի սէր ճշմարտութեան եւ յանուն անկողմնակալ արդարութեան:

ԻԵ. Բայց դու իմաստութիւն Հօր՝ Յիսո՛ւս Փրկիչ, որ Գողգոթայի գա-

¹ Յաղագս Երրորդ. գիրք. ա. Գլ. Է:

գաթը աշխարհիս փրկագործութեան
խորհուրդը լիովին կատարեցիր¹, եւ
մարդիկներուն վրայ ունեցած անսպառ
սիրոյդ² բոլորանուէր ողջակէզ մ'եղար
խաչին սեղանոյն վրայ: Դուն կ'ուզես
որ ամէնքն ալ փրկուին եւ ճշմարտու-
թեան գաւիթը դառնան³: Քեզ կը
նուիրեմ բոլոր իմ աշխատութիւն-
ներս: Դուն գիտես, ո՞վ ճշմարիտ
Եղիսէ՝ Աստուած Փրկիչ, որ մոլորու-
թեանց ծառերը կտրելու համար փոխ
առած եմ այս կացինը: Ո՛հ, տէր իմ,
մի թողուր որ ջուրն ինկնայ եւ ապար-
դիւն մնայ⁴: Ո՛վ «ողորմութիւն իմ»
եւ ապաւէն իմ, օգնական իմ, եւ
փրկիչ իմ, ապաւէն իմ եւ ես յու-
սամ ի քեզ»⁵: Որ «խոնարհաց ես տէր
Աստուած, եւ կարօտելոց ես օգնական,

¹ Յովհ. Ժ. 30: «Ամենայն ինչ կա-
տարեալ է»:

² Յովհ. Ժ. 1: «Ի սպառ սիրեաց
զնոսա»:

³ Ա. Տիմ. Բ. 4: «Որ զամենայն մար-
դիկ կամի զի կեցցեն եւ ի գիտութիւն
ճշմարտութեան եկեցցեն»:

⁴ Դ. Թագ. շ. 5: «Եւ ահա մինն
մինչդեռ ընկենայր զհեծանն, անկաւ եր-
կաթն ի ջուրն, եւ վայեաց, եւ ասէ, ո՛հ
տէր, Եւ զայն յանօթ առեալ էր»:

⁵ Սաղմ. 41. 2:

տկարաց ես ընդունելութիւն, կարօ-
տելոց ես խնդրակ, անյուսաց ես
փրկիչ: Այո՛, Աստուած հօրն իմոյ,
Աստուած ժառանգութեան Իսրայէ-
լի¹: Մանաւանդ որ քու զօրութիւնդ
տկարութեան մէջ կը կատարուի²:
Մի նայիր, ուրեմն իմ տկար եւ չնչին
ընծայիս, այլ սրտիս ջերմ զգածմանց՝
որովք կը համարձակիմ մատուցանե-
լու: Ես կը հաւատամ, Տէր, որ քու
ձեռքդ կտոր մը կաւ ալ հերիք է կոյ-
րերուն աչքերը բանալու³ համար՝ որ
զքեզ ճանչնան եւ խոստովանին⁴ ո՞վ
ճշմարիտ Եղիսէ՝ փրկութիւն Աստու-
ծոյ:

Կը. Հովել քաջ⁵, Հովել բարի եւ
յաւիտենական⁶, Դուն զօրացուր տկար-
ները, բժշկէ հիւանդները, հոգ տար

¹ Յուդթ. Բ. 16, 17:

² Բ. Վոր. Ժ. 9: «Զօրութիւն իմ ի
տկարութեան կատարի»:

³ Յովհ. Բ. 15: «Կաւ եգ ի վերայ ա-
չաց իմնց, եւ լուացայ եւ տեսնեմ»:

⁴ Յովհ. Բ. 38: «Եւ նա ասէ, հաւա-
տամ տէր եւ երկիր եպագ նմա»: Դ.
Թագ. շ. 20: «Եւ ասէ... Եղիսէէ. բաց
տէր զայս նոցա եւ տեսցեն: Եւ երաց
տէր զայս նոցա եւ տեսին»:

⁵ Յովհ. Ժ. 11: ⁶ Միք. Ի. 2:

սիրով մխիթարէ չարչրկուողները, պատէ վերաւորները, դարձնւոյ մոլորեալները, վնասուէ եւ ան քու ուսերուդ վրայ կորսուածները, եւ մի թողուր որ անապատի գազաններուն կեր ըլլան¹: Վասն զի ամէնքն ալ քու պատուական արեանդ գինն են: Զախ- ջախէ այն մեծ վեշապին գլուխը՝ որ բոլոր աշխարհքս մոլորցնելու հետ² է:

Կէ. «Փառաւորեալ եւ օրհնեալ միշտ սուրբ կոյս Աստուածածին Մարիամ մայր Քրիստոսի մատո՛ր զաղա- չանս մեր որդւոյ քո եւ Աստուծոյ մերոյ: Դուն օրհնէ, Աստուածամայր, օրհնէ բոլոր իմ աշխատութիւններս՝ զորս քու պաշտպանութեանդ հովան- ւոյն տակ հրատարակելու պիտի հա- մարձակիմ: Օրհնէ դուն «հրեշտակի մարդկանէ՝ մարմնատեսիլ քերովբէ».
«Դու բարձրութիւն Երուսաղէմի, դու ցնծութիւն Խորոզէի, դու պարծանք ազգիս մերոյ»,³ «դու ուրխութիւն հրեշտակաց, դու բարձող անիծից».
«Դու ծաղիկ անթառամ սոսմի սե- ռիս մարդկութեան եւ շահաւիղ օր-

հնութեան նախնայ ծնողին մեր բնու- թեան».
Ո՛վ անդաստան մաքուր ի փշոց մեղաց. Միայն օրհնեալք ի կա- նայս, մայր եւ միշտ կոյս եւ իմանալի լոյս, ծնող Արարչին մերոյ.

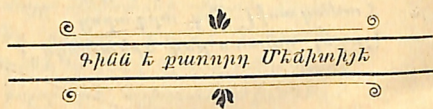
«Աստուածածին անհարսնացեալ Յերկրէ երկնից հարսն ընծայեալ Յորժամ բազմիս յուսոյ նման
Քո Միածնիդ յաջակողման.
Յայնժամ մաղթեա՛ ընդ մեր զնոյն՝
Փրկել զմեզ յահեղ բոցոյն
Համազասիլ ընդ արդարոց
Երգել զփառս ընդ երկայնոցն»:

¹ Եզ. ւր. 16:

² Յայտ. Ժբ. 9:

³ Յուդթ. Ժ. 10:

Գիւն և քաղաքի Մեծիկ

404

48-

3279

404

